

מולד המרכז להתחדשות הדמוקרטיה

המאזן האסטרטגי של הנסיגה הישראלית מרצועת עזה

(2016–2005)

אבישי בן ששון-גורדיס

המאזן האסטרטגי של הנסיגה הישראלית מרצועת עזה

(2016-2005)

אבישי בן ששון-גורדיס הוא חוקר מדיניות במולד. רב-סרן (מיל.) בחיל המודיעין, שם שירת במגוון תפקידי מחקר ופיקוד. בוגר התוכנית לפילוסופיה, כלכלה ומדע המדינה באוניברסיטה העברית ודוקטורנט במחלקה למדע המדינה באוניברסיטת הרווארד

כל הזכויות שמורות למולד -
המרכז להתחדשות הדמוקרטיה
בע"מ, © 2016

תוכן העניינים

1	תקציר
5	1. היתרונות שבנסיגה
5	1.1 השאלה האזרחית: קו הגנה ראשון או נטל על כוחות הביטחון
8	1.2 השאלה האסטרטגית: ההשפעה על הפן הביטחוני-מדיני
10	1.2.1 הקלת הבעיה המבצעית
12	1.2.2 תגובתה החיובית של הקהילה הבינלאומית
16	2. ההתפתחויות השליליות לאחר הנסיגה
16	2.1 השתלטות חמאס על עזה: סופו של תהליך בן שני עשורים
21	2.2 ירי תלול מסלול: אמצעי ארוך-טווח בהיעדר חיכוך ישיר
26	2.3 מנהרות והברחות: ההתעצמות הצבאית של ארגוני הטרור
32	3. "צוק איתן" והסטטוס קוו - סיפורו של המבצע שאיש לא רצה בו
37	סיכום
39	נספחים

תקציר

בספטמבר 2005 השלימה ישראל את תוכנית ההתנתקות והסיגה את אחרון חייליה מרצועת עזה. מאז התחוללו באזור, ובזירה הפלסטינית בפרט, שינויים דרמטיים: ירי הרקטות מעזה גדל במספר ובטווח, חמאס השתלטה על הרצועה והשליטה בה סדר שהרשות הפלסטינית לפנייה התקשתה לייצר, ישראל יצאה לשלושה מבצעים גדולים ברצועה בתגובה לירי רקטות לעברה וההברחות ממצרים גאו עד לפני כשלוש שנים. למרות כל אלה, בסקר שנערך באוקטובר 2013 הביע רוב גדול בציבור הישראלי תמיכה בהתנתקות,¹ ונדמה שגם מקבלי ההחלטות שותפים לתחושה שמוטב לה לישראל שלא להיות ברצועת עזה. כך, למרות שבשנים שמאז המהלך פעל צה"ל בשטח הרצועה לא פעם, בשום שלב מדינת ישראל לא בחרה לשוב ולהשאיר בו את כוחותיה.

עם זאת, דוברים מצדה הימני של המפה הפוליטית נוהגים להזהיר מפני פינוי עתידי של שטחים בטענה כי "איננו יכולים להרשות לעצמנו עוד עזה", שכן רבים סבורים שהנסיגה הייתה שגיאה חמורה. יתרה מכך, חלק מנציגי הציבור מימין טוענים כי על ישראל לשוב ולכבוש את רצועת עזה, ויש המגדילים לעשות וקוראים לחידוש ההתנחלות באזור. איומי הטרור מרצועת עזה משמשים את הגורמים הללו כטענה מרכזית נגד פינוי ההתנחלויות שהיו בעזה וכדי לחזקה הם דואגים לטשטש את ההבדל בין הנסיגה האזרחית והנסיגה הצבאית מהרצועה.

מסמך זה מבקש לבחון אילו מהטענות גוברת - האם מאזן המציאות המדינית-ביטחונית בישראל בעקבות ההתנתקות הוא חיובי או שלילי. במילים אחרות, אנו מבקשים לשאול האם 11 שנים לאחר ההתנתקות ובמבט קדימה מצבה האסטרטגי של ישראל כיום טוב מהמצב שבו היא הייתה לולא הנסיגה מעזה ב-2005.

התשובה הכללית העולה מן הניתוח היא שכן, מצבה טוב יותר. חשוב להדגיש כי טענה זו אינה שקולה לטענה שהאופן שבו יושמה ההתנתקות היה מיטבי. עם זאת, מבדיקתנו עולה כי גם בהתחשב באתגרים שהתפתחו לאחר הנסיגה, טוב שישראל נערכה מחדש בגבולה עם עזה.

המחקר מתמקד בהיבטי חוץ וביטחון בעקבות ההתנתקות ועל כן לא יעסוק בשאלות החברתיות שעולות מפינוי המתנחלים מעזה ומאופן הטיפול בהם. כמו כן, לא נעסוק באופן ממצה בשאלה כיצד נוצר בציבור הרושם לפיו הנסיגה הזיקה לביטחון ישראל ואיך הוא דר בכפיפה אחת עם התמיכה הציבורית במהלך. לא נעסוק בהרחבה גם בשאלה האם האופן החד צדדי שבו בוצע הפינוי היה נכון או אופטימלי מבחינה מדינית וביטחונית. לבסוף, המסמך ממוקד באינטרס הישראלי ואינו עוסק בהשלכות הנסיגה על חיי הפלסטינים.

המסמך מחולק לארבעה חלקים מרכזיים: (1) ניתוח המשמעויות של הנסיגה האזרחית מעזה, (2) ההיבטים החיוביים של המציאות האסטרטגית לאחר הנסיגה הצבאית מהרצועה, (3) ההיבטים

1 ראו מסמך "מולד" "התהליך המדיני, ההתנחלויות וסדר העדיפויות הלאומי - סקר מולד 2013 (חלק ב')", עמ' 9. זמין בקישור: <http://www.molad.org/images/upload/files/Settlements-and-Peace-Poll.pdf>. בזמן כתיבת מחקר זה לא היו בנמצא נתונים עדכניים בנושא ואף שסביר להניח כי לאחר "צוק איתן" חלה שחיקה מסויימת במספרים אלה, חשוב לזכור שהסקר שלעיל נערך לאחר שני מבצעים צבאיים ברצועה.

השליליים של מציאות זו, (4) ניתוח התנאים שהובילו למבצע "צוק איתן". כמו כן, מצורפים למסמך זה שלושה נספחים: סקירת האירועים המרכזיים שהובילו לנסיגה ושהתרחשו בעזה אחריה, מפה של הרצועה לפני הנסיגה, ורשימת ההרוגים מידי הטרור הפלסטיני שמקורו ברצועת עזה החל מ-28 בספטמבר 2000. מרבית המידע עליו מבוסס המחקר הוא נתונים שהתפרסמו על האיום מעזה לפני ההתנתקות ואחריה. בנוסף, ערכנו ראיונות עם דמויות מדיניות וביטחוניות ששיחקו תפקיד משמעותי במערכת בתקופה הרלוונטית. כמו כן, מבוסס המחקר על עבודות שנעשו בנושא על ידי חוקרים בישראל ובחו"ל ועל עיתונות מהתקופה.

עיקרי הממצאים:

- **ההגנה על ההתנחלויות ברצועת עזה בתקופה שקדמה להתנתקות הפכה לסכנה מתמדת לחיי אדם ולנטל כבד.** מפרוץ האינתיפאדה השנייה בשנת 2000 הפכו ההתנחלויות ברצועת עזה ודרכי התנועה שמובילות אליהן לאזורים ביטחוניים שנדרשו להגנה צבאית מסיבית.
- **קיום ההתנחלויות לא מנע את התחזקות תנועת חמאס ברצועה או את התפתחות יכולות שיגור הרקטות מהאזור ונוכחות צבאית ברצועת עזה לא הייתה מונעת את הצורך במבצעים חריגים בהיקפם מדי תקופה, שכן גם בשנים שלפני ההתנתקות ישראל לא פעלה בעומק הערים הפלסטיניות ברצועה באופן סדיר.**
- **הנוכחות האזרחית ברצועת עזה הקשתה על היכולת המבצעית של צה"ל.** לולא פינויה, הלחימה במבצעים דוגמת "עופרת יצוקה" ו"צוק איתן" היתה הופכת למורכבת במיוחד ודורשת הגנה על אזרחים המפוזרים בשטח לצד הפעילות המבצעית, במקום היערכות מול קו מגע יחיד כיום.
- **בעקבות שיפור יכולת ההגנה של צה"ל ירד מספר ההרוגים מפעולות טרור שמקורן ברצועה משמעותית, אף שהמוטיביציה של ארגוני הטרור לפגוע בישראל לא פחתה.**
- **לאחר שנים של פגיעה במעמדה הבינלאומי של ישראל על רקע האינתיפאדה השנייה ההתנתקות הצליחה לשפר באופן משמעותי את יחסה של הקהילה הבינלאומית.** בעקבות זאת בין היתר השיבו ירדן ומצרים את שגריריהן, וישראל זכתה לגיטימציה בינלאומית במהלך מבצע "עופרת יצוקה" כמו גם למכתב הערבויות של נשיא ארה"ב לשעבר ג'ורג' בוש, שעידן תמיכה אמריקאית רשמית באינטרסים יסודיים של ישראל במו"מ מול הפלסטינים.
- **בניגוד למקובל לחשוב, השתלטות חמאס על הרצועה איננה תוצאה של ההתנתקות.** התחזקות חמאס היא תוצאה של תהליכים שנמשכו כשני עשורים (שישראל נמנעה באופן עקבי מלהתערב בהם באופן ישיר) ושהנסיגה מעזה לכל היותר פישטה את יכולתם לבוא לידי ביטוי בשטח. ההיבטים השלייליים של עליית חמאס מאוזנים במידת מה על ידי הצלחת התנועה לאכוף את החוק והסדר בעזה והריסון שלה מחוץ למסגרות העימותים הגדולים. קיימת חשיבות רבה לכך שלריבון בצדו השני של הגבול יהיו את מלוא הסמכות, האחראיות והיכולת לממש את שלטונו.
- **ירי הרקטות וכפצות המרגמה מרצועת עזה החל עוד בשנת 2001 ומגמת השיפור ביכולת השיגור של ארגוני הטרור החלה לפני ההתנתקות.** הנסיגה מעזה הביאה לעלייה בשימוש באמצעי לחימה אלה כתוצאה מאי היכולת להגיע לחיכוך ישיר עם צה"ל ואוכלוסיית המתנחלים. כיום, הירי מאפשר לארגוני הטרור לייצר איום על העורף הישראלי בעתות חירום, אך חומרתו פחתה משמעותית הודות לפיתוח מערכת "כיפת ברזל" והוא אינו גובה מישראל את אותו מחיר בנפש שהנוכחות בעזה והיכולת לפגוע בישראלים בקלות שמה בהישג ידם.
- **הדרג הצבאי והמדיני הבכיר בישראל לא הופתע מקיומן של מנהרות הלחימה של חמאס כפי שהציבור הרחב סבר ערב מבצע "צוק איתן".** ארגוני הטרור ברצועת עזה השתמשו במנהרות כדי לבצע פיגועים עוד לפני ההתנתקות, וכבר ב-2004 הן הוגדרו על ידי צה"ל כאחת משתי הבעיות המבצעיות

החמורות ביותר איתן הוא מתמודד ברצועה ולהן הוא מתקשה לתת מענה, לצד ירי הרקטות.

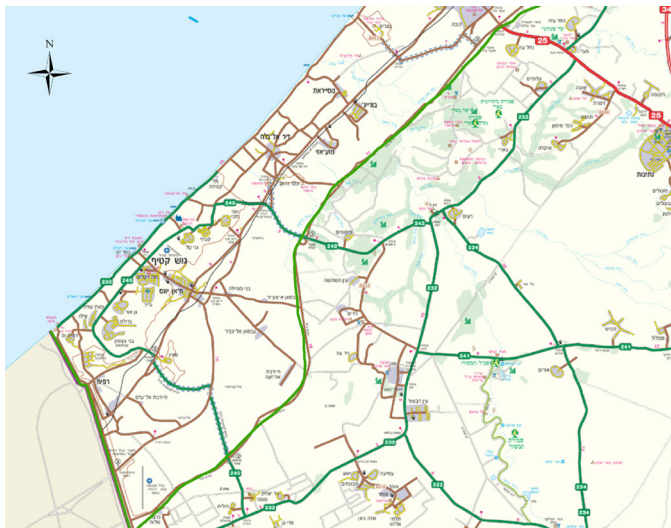
● **נוכחות צה"ל ברצועה לפני ההתנתקות מנעה את פיתוחה של תשתית מנהרות הלחימה להיקפה הנוכחי מחד, אך מאידך כל עוד הצבא והמתנחלים היו נגישים וחשופים בשטח הרצועה לא היה לארגוני הטרור טעם להתאמץ לפתח תשתית כל כך יקרה ומורכבת. לאחר הנסיגה התפתחו גם יכולות ההברחה של ארגוני הטרור ועימן איכות הנשק שבידם. המענה לבעיה זו, שישראל התקשתה לתת לה מענה בעת שהייתה ברצועה, הוא התגייסותה של מצרים שהוכיחה שהיא מסוגלת להגביל מאוד את ההברחות ברגע שיש לה אינטרס לכך.**

● **לסיכום, הנסיגה מעזה הובילה לירידה חדה בפגיעה בביטחון הישראלי בשגרה ושיפרה את יכולתיו של צה"ל לתת מענה ביטחוני לתושבי ישראל, אך שהאיום הפוטנציאלי מעזה בעתות חירום התגבר. הנסיגה יצרה מרחב תמרון לפעילות ישראלית לעיצוב מחדש של היחסים האסטרטגיים עם הרצועה ובכך תרמה לביטחון הלאומי הישראלי. עם זאת, כפי שהוכיחה ההדרדרות הבלתי מכוונת למבצע "צוק איתן", מרחב תמרון זה לא נוצל באופן מספק על ידי ממשלת ישראל.**

1. היתרונות שבנסיגה

1.1 השאלה האזרחית: קו הגנה ראשון או נטל על כוחות הביטחון

לפני הנסיגה מעזה התגוררו ברצועה כ-8,000 ישראלים לצד כ-1.5 מיליון פלסטינים. כלומר, רק כ-0.2% מתושבי הרצועה היו אזרחי ישראל. ההתנחלויות התרכזו בשני גושים גדולים – התוחמת הצפונית וגוש קטיף – ואליהם הצטרפו שלושה יישובים מבודדים: מורג שבשולי גוש קטיף, כפר דרום ונצרים. בסך

במפה העליונה: ציר קרני-נצרים. במפה התחתונה: ציר כיסופים. המפות באדיבות אל"מ (מיל.) שאול אריאלי (<http://www.shaularieli.com>)

הכל התפרסו ההתנחלויות על כ-20% משטח הרצועה. לעובדות אלה היו השלכות ביטחוניות כבדות על היכולת להגן על תושבי הרצועה, והקושי במשימת ההגנה גבר לאין שיעור עם תחילתה של האינתיפאדה השנייה בספטמבר 2000. היישובים ברצועה היו באותה תקופה מטרות נוחות עבור ארגוני הטרור הפלסטיניים, שהתקשו לבצע פיגועים בתוך שטחי ישראל הודות לגדר המערכת שנבנתה ב-1995. מטרה נוחה נוספת הייתה כלי רכב אזרחיים ישראלים שנעו על צירי התנועה בסמוך ליישובים פלסטיניים ברצועה.²

מערכת הביטחון נדרשה לאורך השנים לספק למתנחלי הרצועה הגנה מכני שלווה סוגי אימים מרכזיים: חדירות ליישובים, פיגועים בצירי תנועה וירי רקטות וכפצצות מרגמה.³

פיגועי חדירה: בחמש השנים שחלפו בין תחילת האינתיפאדה השנייה לפינוי האוכלוסייה האזרחית מרצועת עזה נרצחו בשטחה 32 בני אדם

2 עמירם אורן ורפי רגב, שימושי קרקע ביטחוניים: הפלטפורמה להתנתקות - על יחסי ביטחון וגיאוגרפיה, בתוך: "בצל ההתנתקות - דיאלוג אסטרטגי במשבר" (עורכים: חיים משגב ואודי לבל), (ירושלים: הוצאת כרמל, 2008), עמ' 59.

3 משה שרביט, המשמעות הביטחונית-צבאית של ההתנתקות, בתוך: "עדכן אסטרטגי", כרך 8, גיליון 3, (תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, נובמבר 2008), עמ' 39.

האיומים האינטנסיביים הפכו את ההתנחלויות לאזורים ביטחוניים. בסיסי צבא ועמדות הוקמו בכל יישוב, הם הוקפו בגדרות, מוקשים ומכשולים ומוגנו כנקודות צבא. בחלקם עלה מספר החיילים על האזרחים

בפיגועי חדירה ליישובים ובמעברי הגבול, בהם 16 אזרחים ו-16 אנשי כוחות הביטחון. אירועים בולטים מסוג זה היו החדירה למכינה בעצמונה שבה נרצחו חמישה תלמידים במרץ 2002 והחדירה למוצב מורג בספטמבר 2004.

פיגועים בצירי תחבורה: התנועה ליישובי הרצועה, ובמיוחד לנצרים ולגוש קטיף, התבצעה לאורך נתיבים שעברו בלב השטח הפלסטיני. ציר כיסופים שחיבר בין המעבר שנשא את אותו השם לבין גוש קטיף היה חשוף בעיקר לפיגועי ירי מח'אן יונס, וציר קרני-נצרים שעבר מדרום ובסמוך לעיר עזה היה פגיע מכיוונה.

מכיוון שכן, כל תנועה של תושבי הרצועה הייתה צריכה להיות מלווה באבטחה צה"לית והיישובים עצמם צריכים היו להיות מאובטחים על ידי חיילי צה"ל. "בכל בוקר הייתה יוצאת מונית עם שלושה ילדים מלווה בנגמ"ש, טנק ודחפור 9D שהיה עושה פתיחת ציר (ניקוי ממטעני חבלה – א.ב.ג.)" - כך תיאר קצין מילואים שפיקד בגזרה באותה תקופה את שגרת הבוקר של ילדי הגן במורג בראיון שערכנו עמו.

בין ספטמבר 2000 לספטמבר 2005 נהרגו על צירי הרצועה ובמעבריה 54 בני אדם - אזרחים ואנשי כוחות הביטחון - מפיגועי ירי, מטענים ופיגועים אחרים. בין האירועים הבולטים מסוג זה נמנים המטען נגד אוטובוס הילדים בכפר דרום בנובמבר 2000, שני טנקים שהושמדו באמצעות מטעני גחון על ציר קרני-נצרים בפברואר ובמרץ 2002 ורצח טלי חטואל ובנותיה ביוני 2004.

ירי רקטות ופצצות מרגמה: לצד כל אלה הלכה והתפתחה התופעה של ירי באמצעות מרגמות אל תוך יישובים. בשנים 2000-2005 נספרו כ-2,500 אירועי ירי פצצות מרגמה ברצועה,⁴ רובם המכריע לעבר היישובים שבשטחה, ובהם נהרגו 6 בני אדם - ישראלים ועובדים זרים. גם רקטות נורו לעתים לעבר יישובי הרצועה, וכתוצאה מכך נהרג אדם אחד ביוני 2005, אך לרוב השתמשו ארגוני הטרור ברקטות כדי לירות לעבר היישובים שבשטח ישראל.

מגוון האיומים והאינטנסיביות שבה הם הופעלו הובילו להפיכתן של ההתנחלויות ברצועה, צירי התנועה המובילים אליהן והשטחים שביניהן לאזורים ביטחוניים. בסיסי צבא ועמדות הוקמו בכל יישוב, ובחלקם נוצרה המציאות האבסורדית שבה מספר החיילים עלה על מספר האזרחים המתגוררים ביישוב. הם הוקפו גדרות, מוקשים ומכשולים ומוגנו כנקודות צבא. תנועה אזרחית אל ומתוך יישובי הרצועה התבצעה בכלי תחבורה ממוגנים שנעו בשיירות מלוות צבא. החוקרים עמירם אורן ורפי רגב מתארים זאת כ"שגרת

4 על פי הגדרות השב"כ, פיגוע ירי תלול מסלול נספר כפיגוע בודד "בין אם במהלכו שוגרה רקטה או פצצת מרגמה בודדת ובין אם נורה מטח". נתונים על מספר שייגורים זמינים רק החל מ-2005.

הביטחון השוטף החמורה ביותר שהוטלה על אוכלוסייה אזרחית בישראל מאז מלחמת העצמאות".⁵

מעבר לכך, לאורך זמן האחיזה ברצועה הייתה הרסנית לשאיפה האסטרטגית הישראלית להשאיר את ישראל מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי, משום שהמשך השליטה בה היה מעמיד את ישראל בפני הברירה הקשה שבין שליטה באוכלוסייה פלסטינית משוללת זכויות הולכת וגדלה לבין אזרח אוכלוסייה זו כולל אלפי חברים בארגוני טרור הלוחמים בישראל.⁶

על כן מבלי לבטל את כאבם של המפונים, כשדנים בשני מרכיביה של תוכנית ההתנתקות – המרכיב הצבאי והמרכיב האזרחי - בנפרד קל לראות שהנסיגה האזרחית הייתה הכרחית ומוצדקת מנקודת מבט אסטרטגית. ההתנחלויות בעזה היו זניחות מבחינת מספר התושבים שלהן ביחס לכלל האוכלוסייה באזור, ומרגע שישראל השלימה עם העובדה שרצועת עזה לא תהיה חלק מגבולות הקבע של מדינת ישראל, ההגנה עליהן הפכה מפעולת ריבונות הכרחית לנטל כבד וחשוב מכך, לסכנה מתמשכת לחיי אדם.

כדי להסוות עובדה זו, לעתים קרובות נשמעת הטענה לפיה היישובים ברצועת עזה הסיטו את האש מיישובים בתחומי ישראל ובכך תרמו לביטחונם. טענה זו בעייתית עובדתית, אך בעיקר מעוותת מוסרית. ראשית, מהבחינה העובדתית, לצד הירי לעבר יישובי הרצועה הלך וגבר מ-2001 ירי הרקטות לתוך שטח ישראל. גם אם יישובי הרצועה משכו לעברם חלק מהאש, באותו זמן נדרש צה"ל לספק להם הגנה בתנאים לא נוחים במקום לספק את ההגנה בגבול. גם פיתוח התשתיות הצבאיות של ארגוני הטרור לאחר נסיגת צה"ל מהרצועה אינה מוכיחה את טענת "הסטת האש" משום שהתחליף לאיום הפוטנציאלי הקיים מהרצועה הקיים כיום היה איום אקטואלי בלתי פוסק על היישובים בשטח, שהמחיר בחיי אדם שגבה כפה על ישראל מדיניות אסטרטגית ופעילות שלא נדרשות מאז נסוגה. העיוות המוסרי נובע מכך שאין זה ראוי שקבוצת אזרחים מסויימת תחיה חיים של חוסר ביטחון על מנת שאזרחים אחרים יהנו מחיי שלוה. לשם כך מחזיקה ישראל צבא מתקדם שתפקידו להבטיח לכל האזרחים ביטחון באופן שווה. כשבימין נטען שההתנחלויות התקיימו כדי להגן על יישובי עוטף עזה, מדובר בטענה השקולה לטענה לפיה יישובי עוטף עזה קיימים כיום כדי להגן על תל אביב ומשכך עליהם להשלים עם "טפטוף רקטות". ישראל הייתה מחוייבת להגן על ההתנחלויות ברצועה בתנאים בהם הן התקיימו ולכן משיכת האש מקבוצת יישובים אחת לאחרת הייתה נטולת חשיבות בסופו של יום.

לבסוף, ניתן לדמיין בקלות כמה מורכבת יותר הייתה הלחימה של צה"ל ברצועה במבצעים נרחבים דוגמת "עופרת יצוקה" או "צוק איתן" במציאות שבה יישובי עזה היהודיים לא היו מפונים, אפילו בהנחה הלא סבירה שאיכות הפיגועים הייתה נותרת בעינה. השכלול ביכולותיהם של ארגוני הטרור בהיבטי ייצור והברחת אמצעי לחימה, חפירת מנהרות התקפיות (שתי תופעות שצה"ל התקשה להתמודד עימן עוד לפני הנסיגה) ואימון כוחות היה מקשה ביותר על הלחימה של צה"ל אם במקום להיערך מול קו מגע יחיד היה עליו להגן על אותם 8,000 אזרחים ישראלים בעודו פועל בשטח. לסיכום, הפסקת הנוכחות האזרחית חסרת ההצדקה האסטרטגית בעזה שיכרה את היכולת של צה"ל

5 שימושי קרקע ביטחוניים, עמ' 60.

6 אטילה שומפליבי, שרון: מתכנן לפנות 71 התנחלויות בעזה, Ynet, 02.02.2004, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2868709,00.html> (אוחזר: 23.06.2014).

לספק מענה ביטחוני לאיומים באזור. ההתנחלויות ברצועה לא רק שלא תרמו לביטחון המדינה, הן היו נטל עליו.

1.2 השאלה האסטרטגית: ההשפעה על הפן הביטחוני-מדיני

בעוד שעל נחיצות הנסיגה האזרחית קשה להתווכח, הדיון בהתפתחויות האסטרטגיות בעקבות עזיבת צה"ל את רצועת עזה מעלה תמונה מורכבת יותר. גם לפני מבצע "צוק איתן" התמודדה ישראל עם קשיים ביטחוניים ומדיניים שמקורם בנעשה ברצועה וביחסיה עם ישראל ואירועי קיץ 2014 רק חידדו עובדה זו. בעמודים הבאים נבחן את ההתפתחויות האסטרטגיות הקשורות לרצועת עזה לאחר הנסיגה הצבאית ממנה. בשל חשיבות הסוגייה ננתח בפרק נפרד את הקשר שבין מבצע "צוק איתן" לנסיגה מעזה.

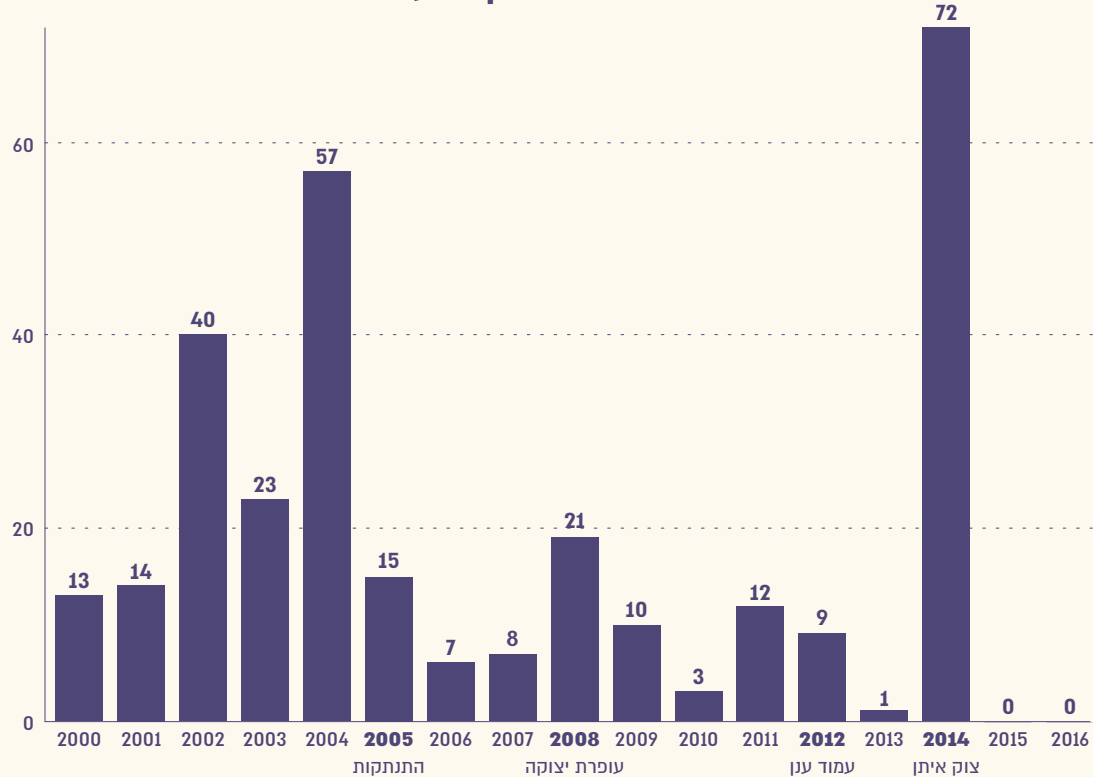
את התועלות האסטרטגיות של הנסיגה המלאה, ובכללה הנסיגה הצבאית מעזה, ניתן לחלק לשני פנים – הפן הביטחוני והפן המדיני. בפן הביטחוני הביאה הנסיגה לירידה במספר ההרוגים מטרור שמקורו ברצועה, וכפי שכבר תואר, פישטה חלק ניכר מהבעיות המבצעיות שנכפו על צה"ל כתוצאה מהנוכחות האזרחית באזור. בפן המדיני ההתנתקות השפיעה באופן ישיר על מעמדה הבינלאומי של ישראל והביאה לשיפור דרמטי בו, הטעינה את "מצברי הלגיטימציה" של המדינה לאחר עימות שבו נשחק מעמדה, הובילה למכתב הערביות שבו עיגנה ארה"ב בכתב ובאופן חסר תקדים אינטרסים ישראלים במציאות הסדרית עם הפלסטינים, והסדירה מצב בעייתי לעתידה של ישראל כמדינה בעלת רוב יהודי.

חיי אדם⁷

מטרתו הראשונה של המאמץ הביטחוני הוא הגנה על חייהם ועל שלומם של אזרחי המדינה, לכן מבחן מרכזי של תועלת הנסיגה מעזה הוא השפעתה במימד זה. מתחילת האינתיפאדה השנייה ב-28 בספטמבר 2000 עד השלמת הנסיגה הצבאית מהרצועה בספטמבר 2005, כלומר לאורך חמש שנים, נהרגו באירועי טרור שמוצאם ברצועה 162 בני אדם. בעשור העוקב - תקופה כפולה באורכה - נהרגו מטרור שמוצאו בעזה 140 בני אדם, מהם 72 (67 חיילים וחמישה אזרחים) במבצע "צוק איתן" בקיץ 2014. זוהי ספירה מרחיבה, שכן היא כוללת גם אזרחים שאינם ישראלים שנהרגו באירועי טרור שכוונו נגד אזרחים ישראלים וגם פיגועים שמוצאם מהרצועה אך אינם קשורים אליה ישירות, כמו הפיגוע בכביש 12 באוגוסט 2011 שבו נהרגו שמונה בני אדם. פיגוע זה בוצע על ידי

7 לרשימה שמית של ההרוגים מטרור שמקורו בעזה ראו נספח ג'. הבסיס לרשימה הוא פרטי ההרוגים שהתפרסמו באתר משרד החוץ <http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/terrorism/palestinian/pages/victims%20of%20palestinian%20violence%20and%20terrorism%20sinc.aspx> תוך שימוש בעיתונות מהתקופה להשלמות על הרוגי מבצע "עופרת יצוקה", סוגי הפיגועים ואיות שמות בעברית.

הרוגים בטרור שמקורו בעזה

ממוצע הרוגים שנתי לפי חודשי לחימה בפועל:

מחבלים מארגון ג'יהאד בסיני וכלל לא ברור האם היה להם איזשהו קשר לרצועת עזה. לניתוח מלא של "צוק איתן" ראו פרק 3 של מחקר זה המוקדש לו.

בחלוקה לחודשי לחימה מסתבר כי עד לנסיגה מהרצועה נהרגו מדי חודש בממוצע 2.7 בני אדם מהצד הישראלי כתוצאה מטרור שמקורו בעזה. מההתנתקות ועד למבצע "צוק איתן" נהרגו מדי חודש בממוצע 0.7 בני אדם. חלוקת משנה של התקופה שלאחר ההתנתקות לתקופה שעד מבצע "עופרת יצוקה" בתחילת 2009 (כולל) והתקופה שאחריה מדגישה עוד יותר את עוצמת השינוי: ועד ל"צוק איתן" עמד ממוצע הרוגים החודשי על 1.1, ולאחר המבצע ירד מספר זה ל-0.4.

אם נגזור את מספר הרוגים השנתי מנתונים אלה נקבל שבתקופה שבין האינתיפאדה השנייה להתנתקות נהרגו ברצועת עזה מדי שנה כ-32 בני אדם, לאחר הנסיגה ועד תום מבצע "עופרת יצוקה" ירד מספר זה בכ-60% לכ-13 הרוגים בשנה, ובין "עופרת יצוקה" למבצע "צוק איתן" פחת מספר הרוגים השנתי עוד יותר לכ-5 הרוגים בשנה - ירידה של

85% בהשוואה לתקופה שבה שלטה ישראל ברצועת עזה, וזאת מבלי להתחשב בסיכון הסביר לעלייה ביכולות ארגוני הטרור ועימה במספר הנפגעים הישראלים אילו ישראל הייתה נשארת ברצועה.

במבצע "צוק איתן" נהרגו 72 ישראלים, מהם 67 אנשי כוחות הביטחון. אך העלייה במספר ההרוגים באותה שנה, 2014, גם היא לא עצרה את מגמת הירידה הכוללת וחישוב של מספר ההרוגים הכולל את מבצע "צוק איתן" מראה על ירידה שנתית של כמעט 60% בהשוואה לתקופת העימות שבה נכחה ישראל ברצועה.

נתונים על מספר הפצועים זמינים הרבה פחות וקשה למנות אותם. נראה כי בשנים הראשונות לאחר ההתנתקות חלה עלייה במספר הפצועים בישראל מטרור פלסטיני, ובפרט עלייה חדה במספר נפגעי החרדה וההלם מירי הרקטות. עם זאת, במספר הפצועים חלה ירידה חדה בעקבות מבצע "עופרת יצוקה"⁸, וכך למשל בשנת 2013 לא היה בישראל אפילו פצוע אחד מטרור שמקורו ברצועת עזה.⁹

עולה, אם כן, שבמובן החשוב של המחיר שמשלמת החברה הישראלית בחיי אדם, גם בשקלול נתוני ההרוגים ממבצע "צוק איתן", הנסיגה מעזה הובילה באופן הדרגתי לשיפור משמעותי ולירידה בפגיעה בחייהם של חיילים ואזרחים ישראלים. בחמש שנות האינתיפאדה שבהן שהתה ישראל בעזה נהרגו יותר ישראלים מאשר באחת עשרה השנים הבאות. גם אם מתחשבים במספר ההרוגים הגבוה של קיץ 2014 ומבצע "צוק איתן", שהקשר בינו לבין הנסיגה מעזה מנותח בהמשך, מספר ההרוגים השנתי צנח בכ- 60% ונמצא במגמת ירידה.

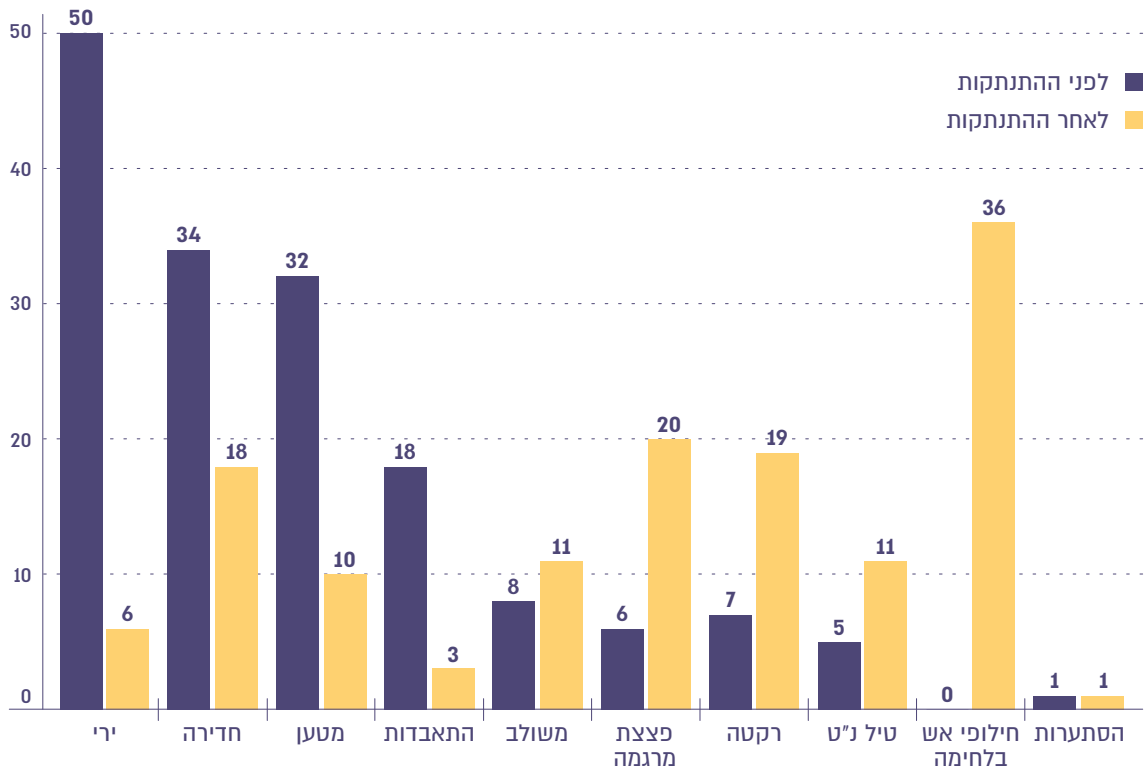
1.2.1 הקלת הבעיה המבצעית

ההגנה על יישובי עוטף הרצועה נעשתה מורכבת יותר לאחר הנסיגה מעזה בשני מובנים מרכזיים. עקב העלייה בהיקף ירי הרקטות לשטחי ישראל נדרשה מערכת הביטחון לספק תשתיות מיגון, התרעה ובהמשך גם הגנה אקטיבית ("כיפת ברזל") לעורף, וצה"ל נאלץ לפתח מענה גם לחפירת מנהרות חוצות גדר. עם זאת, מכמעט כל בחינה אחרת הפכה הבעיה המבצעית, בפרט ביום יום, לפשוטה יותר. לאחר הנסיגה יכול היה צה"ל להתמקד בהגנה על הקו החיצוני של הרצועה, שהיה קצר בהרבה משטח הפנים של היישובים והצירים שבתוך הרצועה, ולעשות זאת על בסיס מערכות

8 שירות הביטחון הכללי, ניתוח מאפייני הפיגועים בעשור האחרון, http://www.shabak.gov.il/SiteCollectionImages/Hebrew/TerrorInfo/decade/DecadeSummary_he.pdf

9 שירות הביטחון הכללי, סיכום שנתי 2013 - נתונים ומגמות בטרור ומענה הסיכול, עמ' 4, <https://www.shabak.gov.il/publications/archive/skirot-archive/pages/2013.aspx>

התפלגות ההרוגים לפי סוג פיגוע

הגנה וביצורים משוכללים.¹⁰ לשם כך צה"ל עיבה את המערך הביטחוני במרחב גדר המערכת, הקים אזור חיץ וצירי ביטחון ועושה שימוש באמצעים טכנולוגיים כמו תצפיות מהאוויר ומתקני רואה-יורה המשדרים לאחור למפקדות בעורף. בהקשר הזה, חטיפת גלעד שליט אמנם הייתה אירוע שלילי מאוד שהתרחש בעוטף הרצועה, אך פיגועי חטיפה התבצעו גם כשישראל שהתה ברצועה ומתרחשים גם בגדה, למרות שצה"ל פועל בה בחופשיות גדולה בהרבה משפעל בעזה בעשורים האחרונים. דווקא קו ההגנה המוגדר סייע במניעת פיגועים מורכבים בשנים שלאחר מכן כולל במהלך מבצע "צוק איתן" ואחריו.

השיפור בתנאי ההגנה מול הרצועה בא לידי ביטוי בנתוני הנפגעים בטרור שמקורו בעזה. בחמש שנות העימות שעד הנסיגה נהרגו בטרור שמקורו בעזה 162 בני אדם. בתקופה שבין הנסיגה לבין מבצע "צוק איתן", שבו פעל צה"ל בתוך הרצועה עצמה, נהרגו 68 בני אדם - מהם 42 לפני מבצע "עופרת יצוקה". זאת על אף שהמוטיבציה של ארגוני הטרור לפגוע בישראל לא פחתה. יותר מכך, מספר ההרוגים בשגרה מטרור שקשור לחיכוך צבאי בטווח קרוב, כמו מטענים, פיגועי ירי מנשק קל ומנשק נגד טנקים ופיגועי חדירה, ירד באופן חד וזאת גם בהתחשב בנתונים הכוללים את "צוק איתן". כל זאת, כפי שכבר נאמר, מבלי להתחשב באפשרות הסבירה כי לו ההתנתקות לא היתה מתבצעת השכלול ביכולותיהם של ארגוני הטרור היה מביא לעלייה בתחכום הטרור ובנזק לכוחות צה"ל ולמתנחלים ברצועה. כלומר, הירידה

10 המשמעות הביטחונית צבאית של ההתנתקות, עמ' 40.

במספר הנפגעים בפועל כנראה חדה מכפי שמשקפים הנתונים, ולראייה מגמת העלייה בקטלניות הטרור הפלסטיני ברצועה שחלה לאורך שנת 2004 ומסמנת את הכיוון אליו היו פנינו מועדות ללא הנסיגה.

1.2.2 תגובת החיובית של הקהילה הבינלאומית

קריסת תהליך השלום, פרוץ האינתיפאדה השנייה ומספר ההרוגים הפלסטינים הגבוה בשלביה הראשונים תרמו רבות לבידודה של ישראל ולפגיעה במעמדה הבינלאומי, וזאת למרות גל הטרור הפלסטיני ממנו המדינה סבלה באותה עת. בין היתר, פרוץ העימות הוביל את מדינות ההסדר – מצרים וירדן – להשיב את שגריריהן מישראל. בחירתו של אריאל שרון לראשות הממשלה בראשית שנת 2001 רק החריפה דימוי זה. שרון נתפס כמנהיג ימין אלים וקיצוני, ואפילו בממשל בוש שעתיד היה להפוך לבעל ברית קרוב של שרון לא ניכרה כל התלהבות מהקשר עם ממשלתו.¹¹ ארה"ב החלה להגביר משמעותית את הגיבוי שניתן לישראל בעקבות פיגועי 11 בספטמבר ותפיסת הקארין-איי, אך לא כל בעלות הברית של ישראל הגיבו באותו אופן. למעשה, ככל שירד מספר הנפגעים מטרור פלסטיני, בעיקר בגדה המערבית, במהלך שנת 2002 הלך וגבר הלחץ על ישראל לנקוט ביוזמה מדינית.¹² ראש לשכתו של שרון, עו"ד דב וייסגלס, מתאר זאת כך:

"בסתיו 2003 אנחנו מבינים שהכל תקוע. ולמרות שעל פי הניטור האמריקאי האשמה רובצת על הפלשתינאים ולא עלינו, אריק תופש שהמציאות הזו לא תחזיק מעמד. שלא יניחו לנו. לא ירפו מאיתנו. הזמן עובד לרעתנו. ויש שחיקה בינלאומית, יש שחיקה פנימית. בארץ בינתיים הכל קורס. הכלכלה על הקרשים. וכשמופיעה יוזמת ז'נווה יש לה תמיכה רחבה".¹³

על רקע זה, בין היתר, הכריז ראש הממשלה שרון על כוונתו לסגת מרצועת עזה. ככל שהלכו והתבררו פרטי התוכנית והתקרב מועד יישומה, הלך והשתפר מעמדו הבינלאומי של שרון ומעמדה המדיני של מדינת ישראל. כך, ב-8 בפברואר 2005 התקיימה בשרם א-שייח' פסגה משותפת לשרון, לנשיא מצרים מובארכ, לעבדאללה מלך ירדן ולנשיא הרשות הפלסטינית אבו מאזן שנבחר זמן קצר לפני כן, ושהיה מקובל על ישראל בניגוד לקודמו ערפאת. בפסגה הוכרז על ידי ישראל והפלסטינים על סיום רשמי של האלימות בין הצדדים ועל מהלכים בוני אמון. בעקבות זאת, בפברואר 2005 מינתה ירדן שגריר בישראל.¹⁴ בתוך מספר שבועות הצטרפה אליה מצרים ואיישה מחדש את משרת השגריר בתל אביב.¹⁵ בכך הגיע לסופו המשבר הדיפלומטי שהחל עם תחילת האינתיפאדה.

11 דב וייסגלס, "אריק שרון – ראש ממשלה", (תל אביב: ידיעות אחרונות-ספרי חמד, 2012), עמ' 104, 170.

12 שם, עמ' 177-178.

13 ארי שביט, בשם מרשו, "הארץ", 7.10.2004, <http://www.haaretz.co.il/misc/1.1004558> (אוחזר: 5.3.2014).

14 ג'קי חוגי, אחרי הפוגה של 4 שנים: לירדן יש שוב שגריר בישראל, nrg, 20.02.2005, <http://www.nrg.co.il/online/1/ART/872/537>.
html (אוחזר: 23.04.2014).

15 יואב שטרן, לאחר ארבע שנים, שגריר מצרים נחת בישראל, "וואלה!", 17.03.2005, <http://news.walla.co.il/?w=9/686836> (אוחזר: 23.04.2014).

השיפור ביחסים עם אירופה בעקבות ההתנתקות איפשר לישראל לחתום על תוכנית שיתוף פעולה עם האיחוד האירופי, שבזכותו היא נהנית עד היום מהטבות כלכליות הנאמדות במאות מיליוני יורו בשנה

השיפור ביחסים המדיניים לא התבטא רק בהשבת השגרירים של ירדן ומצרים אלא בשיפור כולל ביחסים המדיניים בין ישראל לזירה הבינלאומית. השיפור היה בחלקו כלכלי, אך קשה לאמוד אותו במדויק. זאת משום שחלק משמעותי מהשיפור הכלכלי נבע מההשפעה של סיום המשבר העולמי שהחל בפיצוץ בועת הדוט-קום בראשית אותו העשור וההצלחה הכמעט מוחלטת בעצירתו של טרור המתאבדים הפלסטיני. קל הרבה יותר להבחין ביחס שהעניקה הזירה הבינלאומית לישראל בפורומים רשמיים.

בשנים האחרונות הולך ונעשה מקובל בישראל לראות באו"ם זירה עוינת ובעולם השלישי כוח אוטומטי התומך באויביה של ישראל. עם זאת, הנסיגה מעזה מיתנה מאוד את המציאות הזו. בין היתר היא גייסה את התמיכה הבינלאומית שהייתה דרושה כדי לפתור מחלוקת שמנעה את ההצטרפות של מגן-דוד אדום לארגון הצלב האדום הבינלאומי. בנוסף ב-2005 אישרה העצרת הכללית של האו"ם החלטה על יום זכרון שנתי לשואה ולראשונה זה חמישים שנה הצליחה ישראל להכניס תיקון בהחלטה של העצרת הכללית של האו"ם (החלטה התומכת באירוח בישראל של ועידה על מידבור).¹⁶ דוגמה נוספת הממחישה את השינוי שחוללה הנסיגה היא קבלת הפנים יוצאת הדופן בחמימותה בה התקבל שרון על ידי משתתפי העצרת הכללית של האו"ם בספטמבר 2005.¹⁷

התגובה האירופית להכרזת ישראל כי תיסוג מעזה ממחישה גם היא את התועלת המדינית שבמהלך. כל עוד הטילה אירופה ספק בנכונות שרון לממש את המהלך וחששה כי ישתמש בו כדי לפגוע בתהליך השלום היא נמנעה מלתת לו רוח גבית. משעה שהיה ברור ששרון נכון לשלם מחירים פוליטיים בישראל והוא נחוש לבצע את המהלך, הלך מעמדה של ישראל והשתפר. אירופה הייתה נכונה לספק כוחות לסייע במימוש הפתרון (צוות הפקחים במעבר רפיח) במהלך מסמן טובות לנכונות הבינלאומית לסייע בהסדרים עתידיים. בנוסף, איפשר השיפור ביחסים עם אירופה בעקבות ההתנתקות את חתימתה באפריל 2005 של תוכנית שיתוף פעולה במסגרת מדיניות השכנות של האיחוד האירופי.¹⁸ הודות להסכם זה, הנשען על בסיסים שיצרו הסכמים קודמים, ישראל נהנית היום מהטבות כלכליות במערך הסחר שלה עם האיחוד האירופי והרווח השנתי למשק הישראלי בעקבות ההסדרים האלה נאמד במאות מיליוני יורו בשנה.¹⁹ שדרוג נוסף של היחסים נבלם בעקבות עליית ראש הממשלה נתניהו

16 לדיוח בנושא של איש משרד החוץ, אהרון לשנו-יער, ראו: https://search.wikileaks.org/plusd/cables/06PARIS744_a.html.

17 ראיון בעל פה עם דב ויסגלס, 02.12.13.

18 טובי גרין, האם התנתקות תוכל להבטיח לגיטימיות? הזווית האירופית, בתוך: "עדכן אסטרטגי", כרך 16, גיליון 4, (תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, ינואר 2014), עמ' 48-50.

19 ראו מחקר "מולד": "מעמד ישראל בעולם וסוגיית הבידוד: ברית במשבר", עמ' 14 (זמין בקישור: <http://www.molad.org/images/upload/files/Brit-BeMashber.pdf>); עודד ערן, יחסי ישראל והאיחוד האירופי: צעד קדימה שניים אחורה, בתוך: "עדכן אסטרטגי", כרך 12, גיליון 1, (תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, מאי 2009), עמ' 51-52.

לשלטון ב-2009 והקיפאון שנלווה לה בתהליך המדיני.

השיפור ביחסי ישראל עם הקהילה הבינלאומית על רקע נכונות לפעולה מדינית אינו מפתיע. המערב תומך בישראל ומגבה את פעולותיה. בעלות בריתה של ישראל מסתייגות מתמיכה בה בעיקר בתקופות בהן נדמה כי ישראל אינה מנסה לסיים את השליטה בפלסטינים, ובפרט כאשר היא מרחיבה התנחלויות.²⁰ הנכונות לפרק את ההתנחלויות בעזה ובצפון השומרון ולסיים את השליטה באזורים האלה התקבלה לפיכך בברכה וחיזקה את מעמדה של ישראל.

שדרוג המעמד המדיני של ישראל שראשיתו בהכרזה על הנסיגה הישראלית מעזה המשיך להשפיע לאורך השנים הבאות ומוצה רק עם הקיפאון המדיני שהחל בתקופת נתניהו.²¹ כך, ראש הממשלה אולמרט יכול היה לצאת למבצע צבאי רחב ברצועת עזה ("עופרת יצוקה") וליהנות מלגיטימציה בינלאומית. בזכרון הישראלי נחרט דו"ח גולדסטון שהעמיד את ישראל באור שלילי, אך מבחינת בעלות בריתה של ישראל באירופה היא נהנתה מלגיטימציה רבה למבצע, שהגיעה על רקע היציאה מעזה והמשך התנופה המדינית בימי אולמרט. לאור זאת, בשלהי המבצע הגיעו לישראל לביקור תמיכה יוצא דופן ראשי המדינות של ספרד, איטליה, בריטניה, צרפת וצ'כיה.²² בכירים ביטחוניים עימם שוחחנו הגדירו את השפעת הנסיגה כ"מילוי מצבר הלגיטימיות של ישראל". במובן זה, אין הבדל בין אשראי פוליטי לכל אשראי אחר, ניתן לצבור אותו וניתן לאבד אותו. העובדה שממשלות עתידיות יצרו גירעון במאזן המדיני של ישראל אינה גורעת מחשיבות ההון המדיני שנצבר בנסיגה מעזה.

לצד השיפור הכולל ביחסים הבינלאומיים של ישראל, לגביו ניתן לטעון כי נבע מתהליכים רחבים יותר, ישנו הישג אחד בו זכתה ישראל בתמורה ישירה להחלטתה לסגת מעזה ומצפון השומרון: מכתב הערבויות של הנשיא בוש.

המכתב עיגן את המחויבות האמריקאית לכך שבהסדר עתידי הפתרון לבעיית הפליטים הפלסטינים יהיה בשטח המדינה הפלסטינית ולכך שכל הסדר יכלול שינויי גבול שיתחשבו במציאות בשטח, קרי בגושי ההתנחלויות הגדולים. רעיונות מעין אלה שבים ועולים כל העת במשאים ומתנים בין ישראל לבין הפלסטינים, לרוב כדרישות ישראליות. בעקבות הנסיגה מעזה, זכתה ישראל לראשונה בתמיכה נשיאותית לעמדות אלה כבסיס להסדר עתידי.

מכתב הנשיא בוש היה תוצאה של מגעים בין צוותים ישראליים ואמריקאיים שהחלו בנובמבר 2003 ומטרתם הייתה להבטיח תמורה אמריקאית למהלך המדיני הישראלי החד צדדי. זאת כתחליף לתמורה פלסטינית, משום שהנסיגה נהגתה כאשר הרשות הפלסטינית נשלטה על ידי ערפאת ולישראל לא הייתה כל כוונה לתאם עימו את המהלך. האמריקאים הסכימו, אך ככל שהלך והתקרב מועד החלפת ההתייבויות בין ישראל לארה"ב והתברר מה גודל ההתייבויות שעתיד הנשיא בוש לתת לישראל, היו גורמים בממשל האמריקאי שניסו למתן את לשון המכתב. בסופו של דבר נדרשה התערבות של צוותו

20 ראו: "ברית במשבר", עמ' 39-40.

Sharon Pardo and Joel Peters, *Uneasy Neighbours: Israel and the European Union*, (Plymouth: Lexington Books, 2010), 21 pp. 26, 76.

22 ברק רביד, עופרת יצוקה | נשיא צרפת ניקולא סרקוזי: האיחוד האירופי לעולם לא יפגע בביטחון ישראל, "וואלה!", 18.01.2009, <http://news.walla.co.il/item/1420023> (אוחזר: 02.07.2014).

האישי של הנשיא כדי להדוף את מחלקת המדינה, שדרשה לרכך את ההתייצבות האמריקאית לצד דרישות ישראל בתחום הטריטוריאלי ובנושא הפליטים.²³

בניגוד לפרמטרים של הנשיא הקודם קלינטון, עליהם נאמר מפורשות כי הם תקפים רק כל עוד הוא היה בתפקיד ולכן מאז הפכו לרעיון בלתי מחייב, מכתב בוש עוגן גם בחקיקה בשני בתי הקונגרס.²⁴ בכך ההתנתקות למעשה זיכתה את ישראל בתמיכה אמריקאית רשמית בשני אינטרסים יסודיים שלה במשא ומתן - חילופי שטחים כמרכיב בפתרון הטריטוריאלי, ופתרון של בעיית הפליטים מחוץ לשטח ישראל. גם אם בסופו של דבר המשא ומתן על השינויים הנדרשים בגבולות '67 היה מתפתח מחוץ למכתב הערביות של בוש, המכתב עצמו מוכיח כי למהלכים של ישראל ישנם רווחים מדיניים גם כשאינם עונים בדיוק לדרישות הקהילה הבינלאומית.

23 אַרִיק שרון – ראש ממשלה, עמ' 211-212, 231-234.

24 שם, עמ' 239.

2. ההתפתחויות השליליות לאחר הנסיגה

לצד התועלות המשמעותיות להן זכתה ישראל בעקבות ההתנתקות, המציאות הביטחונית הנוגעת לעזה לאחר ההתנתקות מתאפיינת גם באתגרים משמעותיים לביטחון הלאומי הישראלי. בין אתגרים אלה מתבלטים שלושה מרכזיים: המשמעותיות האסטרטגיות של שליטת חמאס בעזה, הירי תלול המסלול לעבר העורף של ישראל ובניין הכוח של ארגוני הטרור ברצועה ובכללו מערך המנהרות. פרק זה ינתח כל אחד מאתגרים אלה ויבחן כיצד השפיעה ההתנתקות על התפתחותו.

2.1 השתלטות חמאס על עזה: סופו של תהליך בן שני עשורים

טענה מקובלת היא שיציאת ישראל מרצועת עזה גרמה להיווצרותה של "חמאסטון". בזמן הנסיגה מעזה הייתה השליטה ברצועה – להלכה לפחות – בידי הרשות הפלסטינית בראשות אבו מאזן. לאחר הנסיגה, בינואר 2006, זכתה חמאס בבחירות למועצה המחוקקת וביוני 2007, בתום כשנה וחצי של עימותים אלימים שנסובו סביב הסירוב של תנועת פת"ח לחלוק את השלטון, השתלטה חמאס על רצועת עזה. מנגנוני הביטחון של הרשות שהתבססו על מוסדות פת"ח פורקו וצמרת התנועה הפכה נרדפת עד שסולקה לחלוטין מעזה בתוך מספר חודשים. כתוצאה מכך נוצר מצב שבו הרשות הפלסטינית שולטת אך ורק בגדה המערבית, בעוד שרצועת עזה כולה נמצאת תחת שלטון חמאס.

אולם כיצד השפיעה ההתנתקות על התחזקות חמאס? עליית חמאס היא לא תוצאה של ההתנתקות אלא של תהליך התחזקות ארוך לו היו שותפות מגמות חברתיות, צעדים של ישראל וצעדים של הרשות הפלסטינית. תפקידה של הנסיגה הישראלית מעזה בתהליך זה היה לתת את אחד מהתנאים, לאו דווקא ההכרחי שבהם, שאיפשרו את הביטוי בשטח של ההתחזקות הארוכה הזו. בכל מקרה, גם אם נוכחות צה"לית בשטח הייתה יכולה למנוע את עליית חמאס, שאלה שתידון בהמשך פרק זה, **הנוכחות האזרחית ברצועה הייתה חסרת חשיבות כדי למנוע אותה.**

אין עוררין על כך שהביטויים בפועל של התחזקות חמאס - זכייה בבחירות הכלליות והשתלטות פיזית על הרצועה - התרחשו ברובם לאחר ההתנתקות, אך לא ההתנתקות היא שגרמה להתחזקות. ראיה חזקה לכך הן תוצאות הבחירות למועצות המקומיות ברשות שהתרחשו בסוף שנת 2004 ובראשית שנת 2005. בבחירות אלה זכתה חמאס ב-9 מועצות בגדה לעומת 14 של פת"ח, וב-8 מועצות ברצועת עזה לעומת 2 בהן זכתה פת"ח, על אף שליטת ישראל בעזה. בסבב בחירות נוסף שנערך בחודש מאי 2005 בגדה וברצועה זכתה חמאס ב-34% מקולות הבוחרים.²⁵ נתונים אלה מראים שההצלחה האלקטורלית של חמאס לא הייתה תלויה בנוכחות כוחותינו בעזה, גם אם הדימוי של חמאס כמי שהביאה לנסיגת ישראל תרם להצלחתה בבחירות למועצה המחוקקת הפלסטינית ב-2006.

את ההתחזקות של חמאס יש להבין כתוצאה של שלושה תהליכים: בניית בסיס הכוח העממי שלה על

**ישראל היתה יכולה למנוע את
השתלטות חמאס בעזה עם או
בלי הנסיגה, אם היא הייתה
מתערבת בעצמה בלחימה
הפנימית הפלסטינית. היא לא
עשתה כך שכן הדבר היה הופך
את שלטון הרשות הפלסטינית
לשלטון חסות**

יסודות של עזרה אזרחית (דעוה), היחלשות הרשות הפלסטינית והפת"ח ומאבקה האלים של חמאס בישראל. ההיחלשות הציבורית של הרשות הפלסטינית החלה עוד בשנות ה-90' נוכח חוסר ההצלחה של התהליך המדיני עם ישראל להביא את הפירות המקווים וכתוצאה מהשחיתות שרווחה במנגנוניה. ההיחלשות הציבורית הפכה לחולשה פיזית כאשר מנגנוני הביטחון של הרשות פורקו על ידי ישראל בתגובה לטרור הפלסטיני של האינתיפאדה השנייה. במקביל, המאבק בשליטה הישראלית בעזה והפיגועים בעורף ישראל, שיצאו בעיקר מהגדה, חיזקו את התמיכה הציבורית הפלסטינית בחמאס - תמיכה שנבנתה על רקע של מוסדות רווחה ענפים.

טענה נוספת שנשמעת לעתים היא שאילו ישראל לא הייתה נסוגה מעזה, חמאס לא יכולה הייתה להשתלט על הרצועה. ספק רב אם זהו תיאור נכון של הדברים. ההשתלטות הייתה תוצאה של תסכול הולך וגובר בחמאס מכך שפת"ח מונעת ממנה למשול לאחר הזכייה בבחירות למועצה המחוקקת הפלסטינית ב-2006. הבחירות ברשות התקיימו בלחץ אמריקאי ועל אף הסתייגות ישראלית, אך משעה שהתקיימו ישראל לא הייתה יכולה להפוך את תוצאותיהן. בסופו של דבר יצאה ההשתלטות אל הפועל בלחץ מהשטח החמאסי שרווה מכשנה של עימותים פנימיים עם פת"ח. ההשתלטות הייתה אפשרית הודות ליכולת של חמאס לרכז כוח מאומן ומתואם הרבה יותר מהכוח העדיף במספר של מנגנוני הביטחון של הרשות. ישנם אזורים שבהם ייתכן וחמאס הייתה מתקשה יותר להביס את פת"ח לולא הנסיגה, למשל בדרום רצועת עזה, אך בצפון הרצועה ובמחנות המרכז כוחה היה רב עוד קודם להתנתקות. דווקא לקראת ההשתלטות ניסו ישראל וארה"ב לחזק את כוחות הרשות, תפקיד שנמסר לידי הגנרל האמריקאי דייטון, אך הכוחות האלה ניגפו בפני חמאס.

האם ישראל יכולה הייתה למנוע את ההשתלטות אם הייתה מתערבת בעצמה בלחימה? סביר שכן, ויכולת זו לא השתנתה באופן מהותי לאחר הנסיגה, בפרט לא הנסיגה האזרחית. עם זאת, ספק רב אם הייתה עושה זאת. את ההשתלטות ביצעו הזרוע הצבאית של חמאס ו"הכוח המבצע", כוח ביטחון הפנים שהקימה כתחליף למנגנוני הביטחון של הרשות אליהם מנע אבו מאזן את חדירת חמאס. ישראל הייתה יכולה לכאורה למנוע את הקמת הכוחות האלה, אולם גם לפני הנסיגה היא לא מנעה את התבססות הזרוע הצבאית של חמאס. פעולה ישראלית ישירה לטובת מנגנוניה החלשים של הרשות הייתה הופכת את שלטון הרשות לשלטון חסות מלא של ישראל, מצב בו לא היה עניין בישראל לאור זאת, לאורך השנים ישראל הפגינה חוסר רצון להתערב בעימותים פוליטיים פנימיים ברשות.²⁶ כך לדוגמה, ישראל לא התערבה כאשר התפוררות מנגנוני הביטחון של הרשות הובילה לאנרכיה

26 בהקשר זה ראו את הפרק From Mecca to Annapolis בספרו של Elliot Abrams "Tested by Zion: the Bush Administration and the Israeli-Palestinian Conflict"

ביטחונית בערי הגדה, ופעלה רק כאשר אנרכיה זו התפרצה כלפי ישראל בצורת פיגועים. דוגמה נוספת התרחשה כשנה וחצי לפני ההתנתקות, אז אירעה סדרה הולכת ומסלימה של תקריות אלימות על שליטה והשפעה בשורות הפת"ח ברצועה, בין אנשי מחמד דחלאן לבין אנשי ערפאת. גם אז ישראל לא נקטה כל צעד לבלום את הצדדים הלוחמים.²⁷

כל שנותר לדמיין הוא איך היו נראים חייהם של תושביה היהודים של הרצועה או של כוחות צה"ל בשטח אילו היו הערים הפלסטיניות ומחנות הפליטים ברצועה הופכים מוקד ללחימה פנימית פלסטינית רחבת היקף או נופלים לשליטה מלאה של חמאס. כל זאת, כאשר ישראלים נדרשים לנוע על ציר קרני-נצרים שעבר בסמוך לעיר עזה או על ציר כיסופים בח'אן יונס.

מבחינת חמאס, ההשתלטות על הרצועה יצרה מורכבויות חדשות לקבלת ההחלטות הישראלית, הגבירה את יכולת התנועה לבנות כוח צבאי, אך באותה עת גם תרמה לריסון שלה ולשקט בעוטף הרצועה מחוץ למסגרות העימותים הגדולים. בשטח, ההשתלטות שלה הביאה קודם כל לאכיפה של חוק וסדר שכמותם הרשות לא הצליחה להשליט בעזה לאורך חמש שנות העימות. דוגמה בולטת הייתה שחרורו הכמעט מיידי של העיתונאי הבריטי אלן ג'ונסטון, שנחטף על ידי חמולת דע'מוש. במשך כארבעה חודשים נכשלה הרשות במאמץ לשחררו, אך שבועות לאחר השתלטות חמאס על הרצועה התנועה הצליחה במבצע צבאי להוציא אותו לחופשי.²⁸ היה זה סימן ראשון לחיזוק השלטון המרכזי בעזה, שהתבטא הן בביטחון הפנים של אזרחי הרצועה והן ביכולת של חמאס לווסת את ירי הרקטות לעבר ישראל - בכלל זאת, להגביר אותו מאד לפרקים. דוגמה טובה לשליטה הזו היא הירידה החדה בירי הרקטות לעבר ישראל בתקופת "ההרגעה" (תהדאה) בין ישראל לחמאס שנכנסה לתוקף בחצי השני של שנת 2008. משהחליטה חמאס למנוע ירי רקטי, הוא נפסק כמעט לחלוטין וביעילות גדולה בהרבה מזו שהרשות הפלסטינית אי פעם הצליחה לספק, ומרגע שבחרה לחדש אותו הייתה העלייה חדה מאד.²⁹

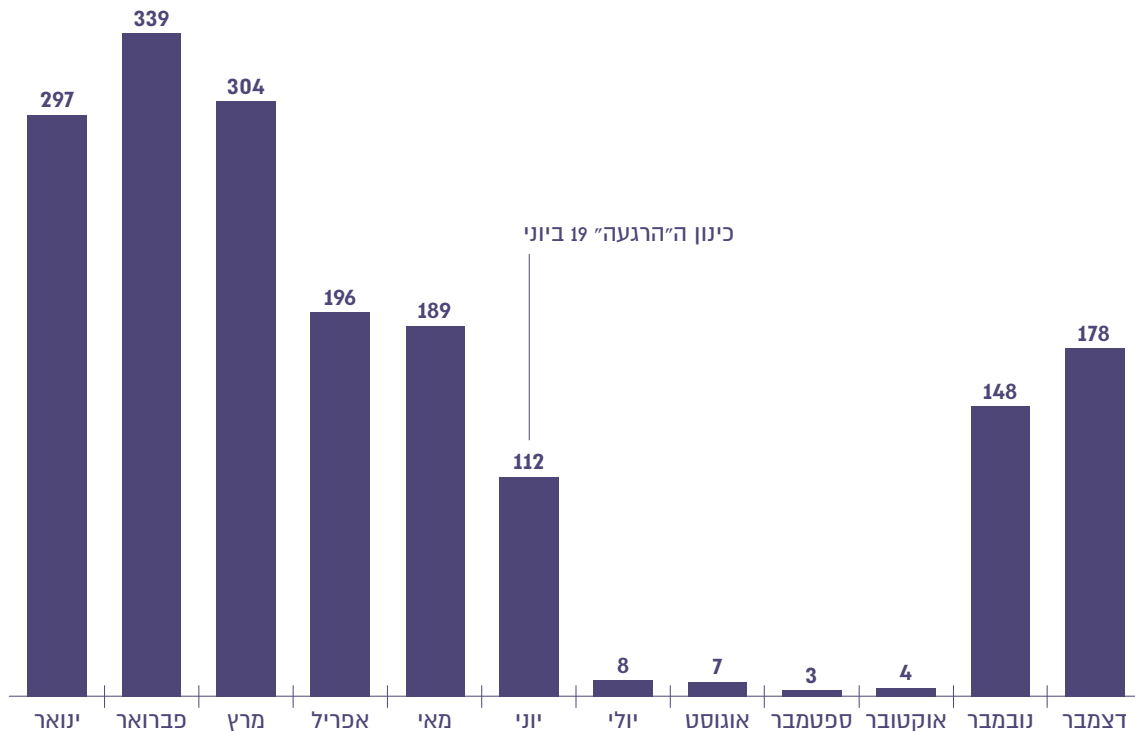
ניכר שבהיבט של מדיניות הפיגועים, נהנית ישראל מכתובת אחראית יותר ברצועת עזה מכפי שהייתה לה בתקופות קודמות, אך יכולת האכיפה הזו באה עם מחיר מבחינתה של ישראל. בניגוד לרשות הפלסטינית, חמאס מחזיקה בהגיון אסטרטגי מנוגד לזה של ישראל. התנועה אינה מבקשת להגיע להסדר קבע עם ישראל אלא מצהירה כי היא מוכנה לכל היותר להפסקת אש ארוכת טווח. לכן, בתקופה הראשונה שלאחר השתלטות חמאס על הרצועה הירי על ישראל רק גבר. נדרש זמן ונדרשה פעולה ישראלית כדי ליצור משוואת הרתעה הדדית שתתמרץ את חמאס לאכוף שקט. רק לאחר מבצע "עופרת יצוקה" נוצרה לחמאס מערכת תמריצים ברורה שהובילה אותה להשתמש ביכולת, שהייתה בידיה עוד קודם, לאכוף הפסקת אש כמעט מוחלטת. בנוסף, בעוד שעם שלטון הרשות הפלסטינית ישראל הרשתה לעצמה לקיים קשר ישיר ותיאום ביטחוני, עם חמאס התיאום היה כמעט בלתי קיים עד

27 ארנון רגולר, אולי זה ייגמר בעוד רציחות פוליטיות, אולי במלחמת אזרחים, אתר "הארץ", 06.03.2004, <http://www.haaretz.co.il/misc/1.950481> (אוחזר: 21.05.2014).

28 הארון תחאוכו, אפרת פארי ותמי רון, עזה: העיתונאי הבריטי החטוף שוחרר, nana10, 04.07.2007, <http://news.nana10.co.il/Article/?ArticleID=498779> (אוחזר: 01.02.2015).

29 שירות הביטחון הכללי, סיכום שנתי 2008 - נתונים ומגמות בטרור ומענה הסיכול, <http://www.shabak.gov.il/SiteCollectionImages/%D7%A1%D7%A7%D7%99%D7%A8%D7%95%D7%AA%20%D7%95%D7%A4%D7%A8%D7%A1%D7%95%D7%9E%D7%99%D7%9D/2008-terror-summary.pdf>

שיגורי רקטות מהרצועה בחתך חודשי 2008

מקור: שירות הביטחון הכללי, סיכום שנת 2008 - נתונים ומגמות בטרור הפלסטיני

לביסוסו של הערוץ הקיים כיום דרך מצרים. גם ערוץ זה התחזק לאחר "עופרת יצוקה".³⁰

בהיבט המדיני, השתלטות חמאס על הרצועה חילקה את הזירה הפלסטינית לשתי ישויות פוליטיות מובחנות שכל הניסיונות לפייס ביניהן עד כה נכשלו. האסטרטגיה הבסיסית של הרשות הפלסטינית היא להשתמש בכלים מדיניים כדי להקים מדינה בגבולות '67 בעוד של חמאס וממשלתה היא להילחם באמצעים צבאיים עד להשמדת ישראל. מצב עניינים זה מאתגר את ההגיון המנחה את המדיניות הישראלית מראשית שנות ה-90,³¹ שעיקרו הגעה להסדר מדיני ולסיום הסכסוך מול שותף פלסטיני מייצג. השליטה ברצועת עזה תאפשר לחמאס למנוע בשטחה יישום של הסכם שיחתם באופן בילטרלי מול אש"ף. זאת על אף שהסדר רב צדדי על יסוד היוזמה הערבית פותר חלק מהבעיות שמצב זה יוצר.³² עם זאת, כדי לבחון את השפעת הנסיגה מעזה על הקושי להגיע להסדר יש להשוות את המצב הקיים

30 אמילי לנדאו, בעקבות מבצע "עופרת יצוקה": בחינה מחדש של מעמדה האזורי של מצרים, בתוך: "עדכן אסטרטגי", כרך 11, גיליון 4, (תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, פברואר 2009), (אוחזר: 01.07.2015).

31 עמדה זו עלתה בראיונות שקיימו עם גורמי עיצוב מדיניות הנושאים בתפקידים כיום והיא נשמעת לא אחת בשיח הפוליטי. ראו למשל: דבריו של שר החוץ ליברמן בשנת 2009: "את מי בדיוק מייצג אבו מאזן? במקרה הטוב חצי עם" (<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3745506,00.html>); סרטון שהפיצה תנועת "ישראל שלי" שכותרתו "ג'ון קרי – יש עם מי לדבר" (<http://www.youtube.com/watch?v=9mSrlwIaxbl>); שר הכלכלה, נפתלי בנט בדצמבר 2013: "בעזה יש מליין וחצי פלסטינים תחת שלטון חמאס שאינו מכיר באבו מאזן, ובוודאי אינו כפוף או מחויב לכל הסכם שלו עם מדינת ישראל" (<http://tinyurl.com/ocls9m>).

32 ראו מחקר מולד "היוזמה הערבית - החמצה אסטרטגית והזדמנות היסטורית" (זמין בקישור: <http://www.molad.org/images/upload/files/APImolad.pdf>).

כיום למצב בתקופה שבה התבצעה ההתנתקות, ולא מול המצב ששרר כשנחתמו הסכמי אוסלו. בראשית שנות ה-90' חמאס הייתה ארגון טרור קטן, גם אם בעל שורשים עממיים חזקים, וישראל יכולה הייתה לקיים משא ומתן עם אש"ף מבלי להידרש ברצינות לכוחה של האופוזיציה האסלאמית. ההגמוניה של אש"ף הלכה ונחלשה לכל אורך שנות ה-90' ובפרט לאחר פירוק מנגנוני הרשות על ידי ישראל במהלך האינתיפאדה השנייה והתחזקות חמאס במהלכה.

בפועל, האתגר המדיני שמציבה הפוליטיזציה של חמאס היה לעובדה עוד לפני ההשתלטות שלה בשנת 2007, ובמידה רבה עוד לפני הנסיגה. עליית חמאס קיבלה ביטוי ממסדי בבחירות למועצה המחוקקת הפלסטינית בשנת 2006, שיצרו מצב שכונה במערכת הביטחון רשות "דו-ראשית". הקושי מבחינתה של ישראל להפריד בין הנשיאות הפלסטינית שהייתה בשליטת הזרם הלאומי הפלסטיני לבין הממשלה והפרלמנט שהיו בידי חמאס יצר דילמות עמוקות במערכת הביטחון ובמערכת הפוליטית ביחס למגעים עם הפלסטינים, אפילו על הנושאים הטכניים ביותר.³³

בה בעת, להשתלטות חמאס על הרצועה היו מספר השלכות חיוביות במישור האסטרטגי. הסדרת המערכת בעקבות ההשתלטות היא שאפשרה את תהליך אנאפוליס שהתבסס על כך שאבו מאזן והרשות הפלסטינית לא נשאו עוד על גבם את הדבשת של ממשלת חמאס. במקביל, היא אפשרה לישראל להתייחס לעזה כ"מדינת אויב" לכל דבר ועניין.³⁴ בנוסף, ההשתלטות על הרצועה העירה את מנגנוני הפתח לסכנה שבעליית האסלאם הפוליטי. כתוצאה מכך, בשנים שמאז ההתנתקות הגבירה הרשות הפלסטינית את צעדי האכיפה שלה נגד חמאס. מהלכי הרשות בגדה בלמו את תהליך ההשתלטות הפוליטי שנראה היה כמעט בלתי נמנע לאחר הבחירות למועצה המחוקקת ב-2006, והובילו לשיתוף הפעולה הביטחוני רחב ההיקף שתורם משמעותית לסיכול טרור מהגדה כיום.³⁵ לבסוף, ההתבססות של חמאס כגורם ממשלי, ואחר כך כגורם ממשלי יחיד, הייתה תנאי הכרחי ביכולת לבסס מולה את מאזן ההרתעה שהוריד משמעותית את גובה הלהבות בעזה.³⁶ כך למשל תיאר במאי 2015 מפקד פיקוד דרום דאז, סמי תורג'מן, את האינטרס הישראלי מול רצועת עזה ומול חמאס:³⁷

33 החלטה מס. 0874 של הממשלה מיום 11.04.2006, אתר משרד ראש הממשלה,

<http://www.pmo.gov.il/Secretary/GovDecisions/2006/Pages/des4780.aspx>, (אוחזר: 12.05.2014).

34 להתייחסות בכירים ישראלים לכך שלהשתלטות חמאס על עזה יש בדיעבד גם "חצי כוס מלאה" כי היא תפשוט דילמות מדיניות מולן ניצבה ישראל ראו: <http://cablegatesearch.wikileaks.org/cable.php?id=07TELAVIV1733&q>

35 אבי יששכרוף, חמאס בשפל היסטורי ויש לו תכנית שיקום: "גלעד שליט 2", "וואלה!", 17.10.2013, <http://news.walla.co.il/item/2686721>, (אוחזר: 21.05.2014).

36 הרצאת האלוף עמוס ידלין בכנס השנתי של המכון למחקרי ביטחון לאומי, תל אביב, 15 בדצמבר 2009; יונתן שכטר, האם ישראל מרתיעה את הטרור?, בתוך: "עדכן אסטרטגי", כרך 13, גיליון 2, (תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, אוגוסט 2010), עמ' 17-24.

37 נעמה אנגל משאלי, אלוף פיקוד דרום: "חמאס זה לא זבנג וגמרנו", nrg, 11.05.2015, <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/694/222.html>, (אוחזר: 23.06.2015).

"הריבון כיום ברצועה הוא חמאס, ונכון לעכשיו ובשנים הנראות לעין אין לו תחליף כמחזיק השלטון. התחליפים האפשריים הם צה"ל או כאוס שלטוני. חוץ מחמאס אין אף אחד שמסוגל להחזיק את הרצועה, מלבד צה"ל כמובן. הרשות לא מסוגלת להיכנס לשם, וזו אמירה שאין עליה עוררין... ישראל מעוניינת בכתובת ברצועה, משום שבלי כתובת ישרור כאוס שלטוני והמציאות הביטחונית תהיה הרבה יותר בעייתית, ולכן לנו יש אינטרס שתהיה שם כתובת. החמאס בתוך הרצועה זו 'הרעה החולה' האופטימלית מתוך מה שיש לנו. זה לא הפנטזיה, אבל מבין האופציות שלפנינו היא הכי פחות גרועה".

אם כן, להשתלטות חמאס על הרצועה היו השלכות בעייתיות מבחינת יכולתה של ישראל לקדם מדיניות אחידה בזירה הפלסטינית. בנוסף, ההשתלטות תרמה להתגברות האיום על ישראל. עם זאת, לא ברור כלל כי הדומיננטיות של חמאס ברצועת עזה היא תוצאה של הנסיגה הישראלית מהאזור. גם מי שחולק על קביעה זו, יתקשה להסביר כיצד הנוכחות האזרחית הישראלית ברצועה בדמות ההתנחלויות הייתה מאפשרת למנוע את ההשתלטות של חמאס על השטח. בנוסף, כפי שהוצג, ההיבטים השלייליים של ההשתלטות מאוזנים במידת מה על ידי התועלות הגלומות בשלטון מרכזי חזק באזור ובהשפעות צדדיות נוספות.

2.2 ירי תלול מסלול: אמצעי ארוך-טווח בהיעדר חיכוך ישיר

לאורך 15 השנים האחרונות נורו לשטח ישראל ולעבר התנחלויות רצועת עזה אלפי רקטות וכפצצות מרגמה. אופן פעולה זה נועד לעקוף את קווי ההגנה של צה"ל ולאזן את הנחיתות הצבאית של ארגוני הטרור מול מדינת ישראל. לאורך השנים הוכיחו את עצמן הרקטות ככלי המרכזי שמאפשר לארגוני הטרור לצמצם ולו במעט את היתרון הכמותי והאיכותי שיש לישראל במישור הצבאי ולבסס מולה מאזן אימה.³⁸ הירי תלול המסלול, כולל לשטח ישראל הריבונית, החל בראשית שנת 2001 ומשם נמשכה מגמה רציפה של שיפור ביכולת הרקטית של ארגוני הטרור וביכולת שיגור כפצצות המרגמה שלהם. חשיבותן של הרקטות ככלי להטרדת העורף הישראלי גברה לאחר נסיגת כוחות ישראל מעזה, משום שהיכולת להגיע לחיכוך ישיר עם צה"ל ואוכלוסיית המתנחלים נעלמה כמעט לחלוטין. כיום יש בידי ארגוני הטרור הגדולים ברצועה, חמאס והג'יהאד האסלאמי, יכולת רקטית לאיים על מרכזי האוכלוסייה הגדולים בישראל - בגוש דן ובירושלים - ויכולת פחותה לפגוע גם בצפון הארץ.³⁹

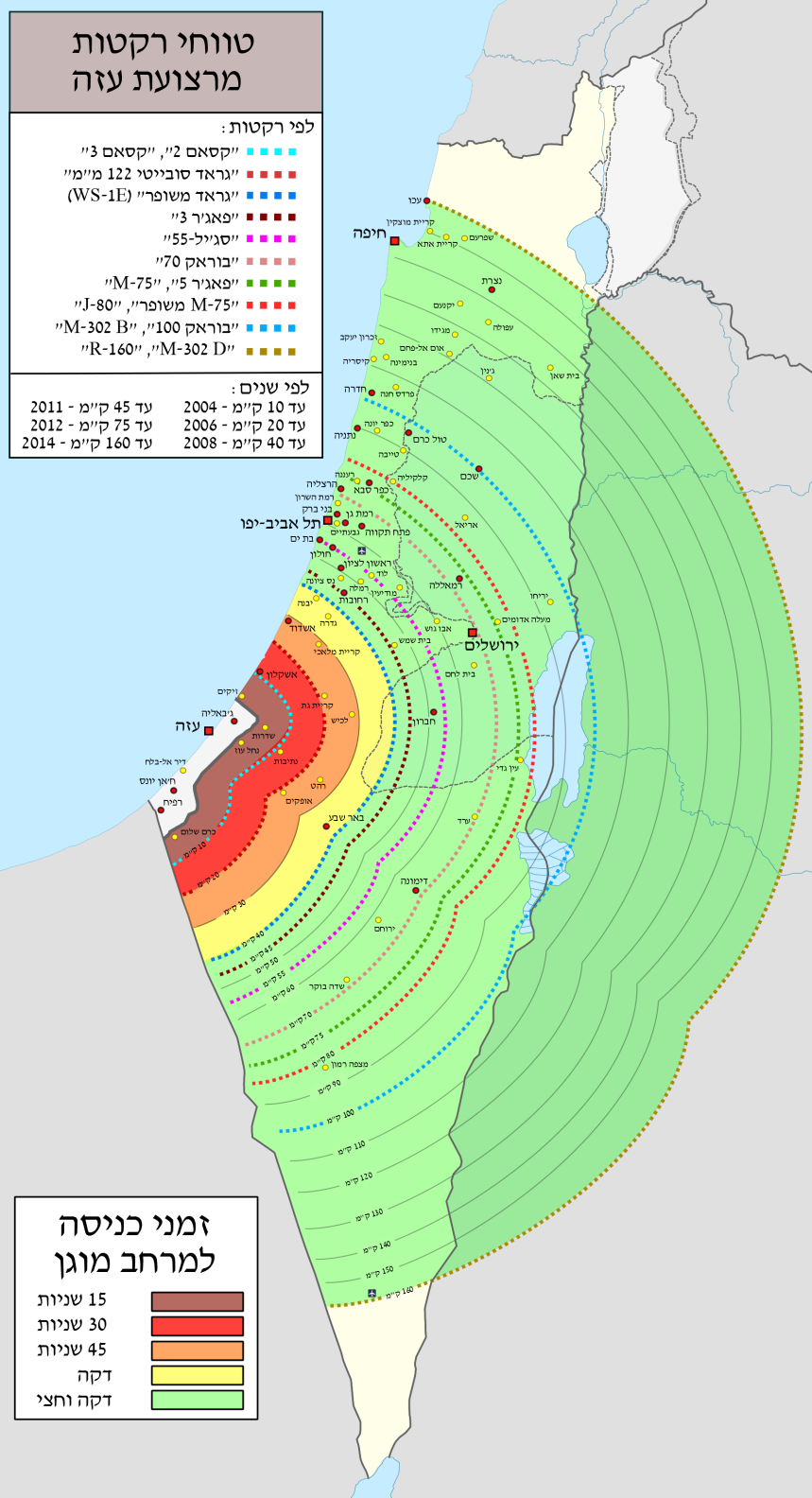
כפצצות מרגמה: עוד ב-2001 התרחשו כ-500 אירועים של ירי כפצצות מרגמה, שבחלקם נורתה יותר מפצצה אחת. מספר זה הלך ועלה עד לכ-880 אירועים בשנת 2004, ירד חדות בשנת 2006 (28 אירועים) והגיע לשיאו בשנת 2008 עם 912 אירועים בהם נורו בסה"כ 1,668 כפצצות.⁴⁰ לאחר מבצע

38 מרכז המידע למודיעין ולטרור, איום הרקטות מרצועת עזה 2007-2000, עמ' 31, www.terrorism-info.org.il/data/pdf/PDF_07_177_1.pdf.

39 Elhanan Miller. 2014. "80% of Syria rebels are Islamist, senior IDF officer says" The Times of Israel. Accessed June 24. <http://www.timesofisrael.com/80-of-syria-rebels-are-islamist-senior-idf-officer-says>.

40 שירות הביטחון הכללי, ניתוח מאפייני הפיגועים בעשור האחרון, עמ' 73-83, http://shabak.gov.il/SiteCollectionImages/Hebrew/TerrorInfo/decade/DecadeSummary_he.pdf.

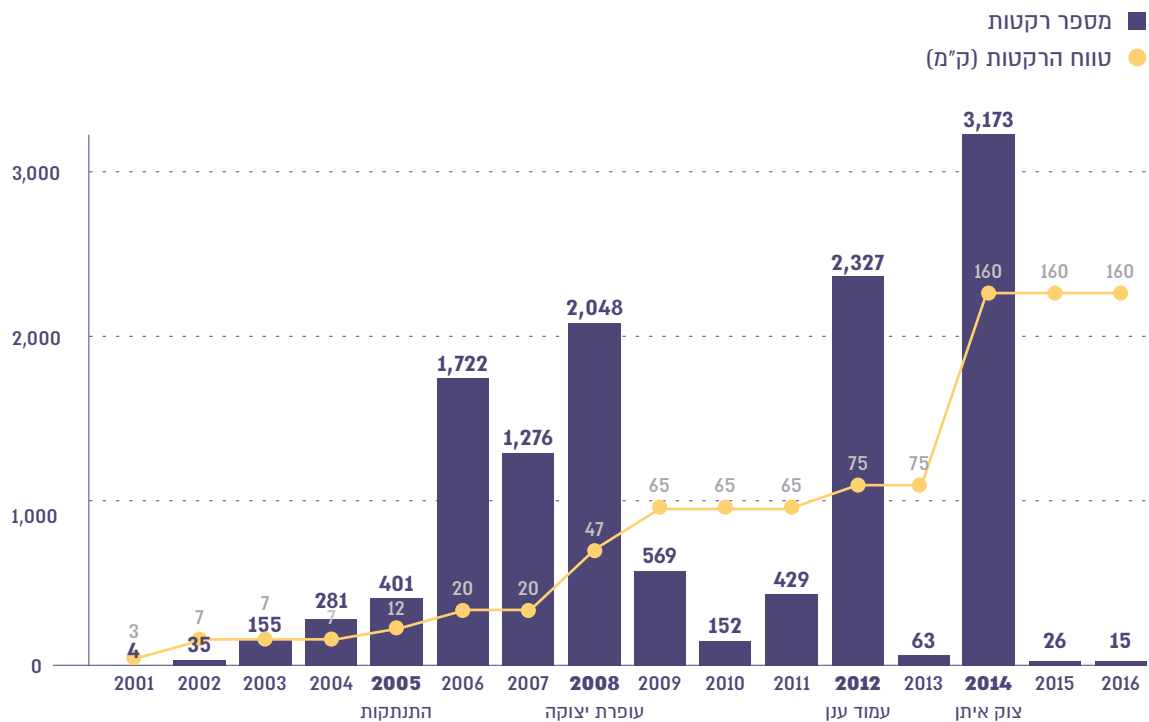
מקור: ויקימדיה, Dekel E. נתונים מדוייקים על מועדי שיגור רקטות לטווחים שונים ראו להלן

"עופרת יצוקה" הלך ופחת השימוש בפצצות מרגמה ומספר פצצות המרגמה שנורה בשנת 2009 עמד על כ-300, כולל אלה שנורו במהלך המבצע. מגמת הירידה נשמרה בשנים הבאות, אולם במבצע "צוק איתן" שבו המרגמה הן הנשק האפקטיבי ביותר שבידיהם כדי לגרום לנפגעים (ולא רק לאפקט פסיכולוגי או שיבוש שגרת חיים). לכן סביר כי בעימותים בעתיד נראה עלייה מחודשת בהיקף הירי מהסוג הזה.⁴¹ לאורך השנים נהרגו מפצצות מרגמה 26 אזרחים וחייילים, 6 לפני הנסיגה מעזה ו-20 אחריה, רובם המכריע במהלך מבצע "צוק איתן".

רקטות: המקרה הראשון של ירי רקטות התרחש ככל הנראה באפריל 2001, אך הרקטה שנורתה אז לעבר שדרות זוהתה בטעות כפצצת מרגמה. חמאס נטלה לראשונה אחריות על ירי רקטות בתחילת נובמבר 2001, ונקבה בשמה של הרקטה שירתה שבוע קודם לכן: "קסאם". בשם זה נהוג היה לכנות את כל הרקטות מייצור עצמי פלסטיני, אף שכל פלג העניק לרקטה שלו שם אחר. סך הכל זוהו ב-2001 ארבעה מקרים של ירי רקטות, אך סביר מאד שנורו רקטות נוספות שנספרו

41 שרות הביטחון הכללי, סיכום שנתי 2014 - נתונים ומגמות בטורור ומענה הסיכול

ירי הרקטות מרצועת עזה - טווח והיקף

כפצצות מרגמה. ב-2002 כבר נורו 35 רקטות ב-17 אירועים שונים,⁴² כלומר גידול של יותר מפי שבעה במספר הרקטות.

היקף הירי המשיך לעלות והגיע לכ-270 אירועים בשנת 2004. לקראת ההתנתקות חלה ב-2005 ירידה בהיקף הירי הודות להסכם ההרגעה הפנים-פלסטיני. לאחר ההתנתקות הפכה הפגיעה בישראלים קשה הרבה יותר עבור ארגוני הטרור והם התמקדו בירי רקטות כאמצעי להטרדת העורף הישראלי. לאור זאת, במהלך שנת 2006 חלה עלייה חדה בשיגורי הרקטות (מ-401 רקטות ל-1,722). חלק ניכר מהאש הזו נורה סביב מבצעים של צה"ל ברצועה שהתבצעו בעקבות חטיפת גלעד שליט ובמקביל למלחמת לבנון השנייה. קפיצה נוספת נרשמה במהלך 2008 והיא שהובילה למבצע "עופרת יצוקה". לאחר המבצע הייתה ירידה חדה בירי עד ל-2012 ולמבצע "עמוד ענן", שלאחריו שוב נרשמה ירידה חדה בירי עד לעלייה שהובילה למבצע "צוק איתן".⁴³

שינוי נוסף שהתחולל לאורך השנים, לצד העלייה בהיקפי ירי הרקטות והירידה בהיקף ירי פצצות המרגמה, הוא השיפור באיכות הרקטות. ארגוני הטרור הצליחו לפתח רקטות מייצור עצמי בטווח גדול יותר עם ראשי קרב כבדים יותר, והצליחו לרכוש רקטות תקניות מתקדמות יותר ויותר. תהליך שיפור הרקטות החל מיד עם שיגורן של הרקטות הראשונות. בתוך כחות משנה יותר מהוכפל טווח הרקטות מ-3 ק"מ ל-7

⁴² ניתוח מאפייני הפיגועים בעשור האחרון, עמ' 34; איום הרקטות מרצועת עזה, עמ' 31-33.

⁴³ ניתוח מאפייני הפיגועים בעשור האחרון, עמ' 34; איום הרקטות מרצועת עזה, עמ' 31-33.

ק"מ; ב-2004 כבר שוגרו רקטות מייצור עצמי ל-12 ק"מ; ב-2006 נורו הרקטות התקניות (מייצור מדינת ולא מייצור עצמי של ארגוני הטרור) הראשונות מסוג "גראד" לטווח של 20 ק"מ; הקפיצה הבאה התרחשה במהלך מבצע "עופרת יצוקה" אז הופעלו רקטות "גראד" משופרות לטווח של כ-40 ק"מ שנורו לעבר באר שבע וקריית מלאכי;⁴⁴ ב-2009 איתר צה"ל ירי ניסויי שבוצע מרצועת עזה לעבר הים לטווח של כ-60 ק"מ של רקטת ה"פג'ר 5" האיראנית,⁴⁵ שלצד רקטות ה-M75 מייצור עצמי מגיעות לטווח של כ-75 עד 80 ק"מ⁴⁶ ונורו לעבר ירושלים ותל אביב במהלך מבצע "עמוד ענן" בשלהי שנת 2012; ובמהלך מבצע "צוק איתן" נורו לעבר ישראל רקטות M302 סוריות שביכולתן להגיע עד חיפה ורקטות R160 מייצור עצמי. בשנים האחרונות שבה המטוטלת ונטתה לטובת רקטות מייצור עצמי עקב הקושי הגובר בהברחות ממצרים.⁴⁷

כפי שראינו, מגמת השיפור באיכות הרקטות, בטווח שלהן וביכולת הירי של ארגוני הטרור החלה מהיום שבו נורתה הרקטה הראשונה לעבר ישראל, הרבה לפני ביצוע ההתנתקות. עם זאת, הנסיגה הישראלית מעזה השפיעה על הירי בכמה היבטים. ראשית, סיום כל צורות הנוכחות הישראלית בשטח הרצועה הקשה על ארגוני הטרור לפגוע בישראלים במתווים שהוכיחו את עצמם כאפקטיביים בשנים הראשונות של העימות. לאור זאת, הם פנו לשיפור יכולת ירי הרקטות, שהיה אפיק הפגיעה המשמעותי היחיד שנותר להם בישראל. עובדה זו מתבטאת בהתפלגות ההרוגים ממתווי פיגועים שונים, שמראה ירידה או רמה דומה בכל המתווים למעט ירי תלול מסלול וחיכוך בעימותים גדולים. שנית, יחד עם מגמת ההתעצמות הכוללת בעקבות השיפור בתשתיות ההברחה והייצור בשנים שלאחר הנסיגה, גדל מלאי הרקטות ברצועה ובפרט הרקטות התקניות. עם זאת, כפי שיודגם להלן, התעצמות ארגוני הטרור, בדומה לשיפור ברקטות מייצור עצמי, הייתה מגמה שצה"ל התקשה למנוע גם בשבתו בשטח. שלישיית, יציאת צה"ל מהרצועה והשתלטות חמאס עליה הקלה על ארגוני הטרור את הגישה לאזורי שיגור בצפון הרצועה שבהם סיר צה"ל קודם לכן.

חשוב לציין כי לירי הרקטות יש תפקיד מדיני מובהק. לרוב הירי לאורך התקופה כולה היו אחראים ארגוני הטרור הגדולים, חמאס והג'יהאד האסלאמי. ארגונים אלה, ובמיוחד חמאס, מונעים כמעט תמיד משיקולים מדיניים. לאור זאת, בתקופות שבהן היה לחמאס אינטרס לבלום את ירי הרקטות שלה ושל ארגונים אחרים היא עשתה זאת בהצלחה מרשימה. בעבר השתמשה חמאס בירי כדי להסיט תשומת לב מעימותים פנימיים או משגיאות שלה וככלי לקיום שיח עם ישראל על מגבלות הפעולה הישראלית, מה שמכונה לעתים "דיאלוג באש".⁴⁸ עם זאת, ככל שהתנועה הולכת ומתבססת כגורם שלטוני גובר האילוץ עליה שלא להפעיל את יכולת האש שלה אלא במקרים חריגים, ולהגביל את פעילותם של ארגוני הטרור האחרים. במובן זה, מבצע "עופרת יצוקה" שיחק תפקיד חשוב בחידוד המחירים

44 טובה דדון ואילנה קוריאלי, רקטות התפוצצו בקריית מלאכי ובאזור רהט, Ynet, 30.12.2008, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3647340,00.html> (אוחזר: 23.06.2014).

45 פנחס וולף וניר יהב, חמאס ביצע ניסוי בטיל שמגיע עד תל אביב, "וואלה!", 03.11.2009, <http://news.walla.co.il/?w=/13/1600870> (אוחזר: 23.6.2014).

46 Elhanan Miller. "80% of Syria rebels are Islamist, senior IDF officer says" *The Times of Israel*. June 9 2014. Accessed June 24, 2014. <http://www.timesofisrael.com/80-of-syria-rebels-are-islamist-senior-idf-officer-says>.

47 אריק בנדר, נתיניהו: "לא רוצה פתרון של מדינה אחת, מחויב לשתי מדינות", מעריב, 09.06.2015, <http://www.maariv.co.il/news/israel/Article-480139> (אוחזר: 23.06.2015).

48 איום הרקטות מרצועת עזה, עמ' 8.

הפוטנציאליים של עימות עם ישראל. כתוצאה מכך אנו עדים למגמת ירידה חדה בירי הרקטות בשנים האחרונות, או כפי שהגדיר זאת "מרכז המידע למודיעין ולטרור" ב-2012:

"בשלוש וחצי השנים שחלפו מאז מבצע 'עופרת יצוקה' מנהלת תנועת חמאס ברצועת עזה מדיניות פיגועים מרוסנת, שונה במאפייניה מזו שקדמה למבצע. מדיניות זו מנסה לתמרן במרחב שבין האופי הג'יהאדי והאסלאמיסטי של חמאס לבין מכלול אילוצים ושיקולים המשפיעים על חמאס לכיוון של מדיניות פרגמטית".⁴⁹

האכיפה של חמאס איננה הרמטית. אילוצים הנובעים מזהותה גם כתנועה ג'יהאדית המחוייבת למאבק אלים בישראל וחוסר רצון להתעמת ישירות עם ארגוני הטרור האחרים מובילים אותה למדיניות פיגועים מורכבת יותר מאשר לעצירה מלאה. חמאס אינה נוקטת תמיד יד קשה נגד "טפטופי" ירי של ארגונים אחרים, בהם ארגוני ג'יהאד, מחפשת דרכים עקיפות לבצע טרור בעצמה (דוגמת ירי מסיני ללא נטילת אחריות) ולעתים רחוקות יותר מעלימה עין מירי רחב היקף של ארגונים אחרים, בדגש על הג'יהאד האסלאמי, אם לאלה יש עילה "מספקת".

דוגמאות אלה יותר משהן מעידות על חוסר שליטה של חמאס מעידות על כך שהמציאות הבסיסית שבה פועלים היום ארגוני הטרור ברצועה היא כזו שבה טרור נגד ישראל הוא היוצא מן הכלל. כאשר התלקחות כלשהי עוברת רף מסוים, מסרים מדיניים המועברים בין ישראל לחמאס דרך מצרים לרוב מספיקים כדי להרגיע את השטח. כך למשל, במרץ 2014 ירה הג'יהאד האסלאמי מטח של עשרות רקטות לעבר יישובי הדרום. הירי הוביל לסבב הסלמה שנמשך מספר ימים ובוצע, ככל הנראה, בתגובה לתפיסת אוניית האמל"ח האיראנית Klos C על ידי ישראל כשבוע וחצי קודם לכן. שני מאפיינים היו ראויים לציון בסבב הסלמה זה: ראשית, השימוש של הג'יהאד האסלאמי ברקטות נחותות שרבות מהן התפוצצו סמוך לשיגור, ושנית העובדה שישראל הצליחה לסיים אותו על ידי הפעלת לחץ על הארגונים הפלסטיניים דרך מצרים.⁵⁰ השימוש ברקטות נחותות מבטא היטב את העובדה ששיגורן נועד לשדר מסר לישראל ולשחרר לחץ פנימי יותר משהיה ניסיון אמיתי לגרום לנזק רחב היקף.

להתגברות האילוצים הפועלים על ארגוני הטרור התווספה החל משנת 2012 יכולת ההגנה האקטיבית של ישראל. פיתוחה של מערכת "כיפת ברזל", הוכחת היכולת המבצעית שלה ופריסתה בשטח הפחית משמעותית את הסכנה שבירי הרקטות ואת הפגיעה המורלית שלהן.⁵¹ מציאות זו התחדדה במהלך מבצע "צוק איתן" שבו הצליחה המערכת ליירט 90% מהרקטות שכוונו לאזורים מיושבים, ועל אף אלפי הרקטות שנורו רק שני בני אדם נהרגו מהירי, אחד מהם ביישוב בלתי מוכר שבו לא היו תשתיות מיגון. לשם השוואה, מירי פצצות מרגמה, נשק משוכלל הרבה פחות, נהרגו 15 בני אדם במהלך המבצע.

49 מרכז המידע למודיעין ולטרור, המדיניות המרוסנת של חמאס ברצועת עזה: מוצא מהמתח שבין אופייה הג'יהאדי של חמאס, לבין שיקולים פרגמטיים ובמרכזם האילוץ הממשלי וההרתעה הישראלית, 23.05.2012, <http://www.terrorism-info.org.il/he/article/20335>, (אוחזר: 27.05.2014).

50 רון בן ישי, הירי עזתי, ההשראה איראנית, Ynet, 13.03.2014, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4498381,00.html>, (אוחזר: 20.05.14).

51 יפתח שפיר, לקחים מהפעלת "כיפת ברזל", בתוך: "עדכון אסטרטגי", כרך 5, גיליון 1, (תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, אפריל 2013), עמ' 67-78.

**הרקטות הפכו בידי ארגוני
הטרור הגדולים לכלי שנועד
בעיקר להרתיע את ישראל
מפעולה קרקעית נרחבת
בעזה. ככל שחולף הזמן איום
הרקטות מפסיק לשבש את
שגרת החיים בשטח ישראל
ומשמש בעיקר בתקופות של
הסלמה חריפה**

לפחות בכל הנוגע לארגונים שבידיהם היכולות הרקטיות המשמעותיות יותר, הפכו הרקטות לכלי שנועד להרתיע את ישראל מפעולה קרקעית נרחבת בעזה ולגבות ממנה מחיר בתגובה לפעולות שחמאס והג'יהאד האסלאמי תופסים כחורגות ממוסכמות היחסים בין ישראל לרצועה. לאור כל זאת, ככל שחולף הזמן הופך איום הרקטות מהרצועה ממציאיות חיים בלתי נסבלת המשבשת באופן בלתי מתקבל על הדעת את השגרה בטווח הרקטות לכל אורך השנה, לאיום שהשפעתו המרכזית היא בתקופות של הסלמה חריפה, וגם אז נזקו הפיזי מוגבל.

חשוב לעמוד על נקודה זו משום שעל אף שהירי מאפשר לארגוני הטרור לייצר איום אסטרטגי על העורף הישראלי בחירום (כולל בסגירת נתב"ג כפי שארע במבצע "צוק איתן"), הוא אינו גובה מישראל את אותו מחיר בנפש שהנוכחות בעזה והיכולת לפגוע בישראלים בקלות שמה בהישג היד של ארגוני הטרור.

2.3 מנהרות והברחות: ההתעצמות הצבאית של ארגוני הטרור

מאז נסיגת ישראל מעזה השתפרו מאוד יכולותיהם של ארגוני הטרור בשטח הרצועה. הארגונים, ובראשם חמאס, רכשו אמצעי לחימה תקינים מסוגים שונים, התקדמו מבחינת תורת לחימה ושיפרו את תשתיותיהם הצבאיות בדגש על תשתיות המינהור. זאת בעיקר במטרה להרתיע את ישראל מכניסה קרקעית לרצועה ולנצל יתרונות יחסיים כדי להצליח לפגוע בכוחות צה"ל במקרה שהוא בכל זאת נכנס לשטח, מתוך הבנה שצה"ל נהנה מעדיפות צבאית מכרעת על פני יכולותיהם.

בעקבות מבצע "צוק איתן" זכו מנהרות הלחימה של חמאס לתשומת לב ציבורית רבה. הציבור הישראלי הופתע מהמערך המפותח שהתגלה והמבצע להריסת המנהרות הפך למטרה האסטרטגית של מבצע אליו נקלעה ישראל ללא כוונה מוקדמת. סיפורי בלהות על מנהרות אל תוך קיבוצים ושמעות חסרות בסיס על כוונות פיגוע שבו יחדרו מאות מחבלים ליישובים שבעוטף עזה בראש השנה העצימו את האיום מנקודת המבט הציבורית.⁵² בנוסף, הרוב המכריע של חיילי צה"ל שנפלו במבצע נהרגו בלחימה שנועדה לטפל במנהרות, לחימה שהתארכה הרבה מעבר לתחזיות האופטימיות של שר

52 אריאל כהנא, חמאס תכנן: מאות מחבלים יגינו ממנהרות בראש השנה, nrg, 25.07.2014, <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/600/825.html>; (אוחזר: 15.06.2015); להפרכת הטענה ראו: יואב לימור, סיכום ביניים, ישראל היום, 31.07.2014, <http://www.israelhayom.co.il/article/205719>, (אוחזר: 23.06.2015).

אגף המודיעין של צה"ל
הפיץ במשך תקופה ארוכה
עדכונים מסודרים על
התקדמות חפירות המנהרות.
גם שר הביטחון וראש
הממשלה קיבלו את העדכונים
הללו, אך בחרו מסיבותיהם
שלהם שלא לשתף בכך את
שותפיהם לקבינט ולממשלה

וביתר שאת לאחריהם, תשתיות המנהור של חמאס החודרות לתוך שטח ישראל היו מוכרות. אגף המודיעין של צה"ל הפיץ במשך תקופה ארוכה עדכונים תקופתיים מסודרים על התקדמות החפירות שלהן וצמרת הצבא, שר הביטחון וראש הממשלה קיבלו את העדכונים הללו. שני האחרונים בחרו מסיבותיהם שלא לשתף את שותפיהם לקבינט ולממשלה במידע ובכך תרמו לתחושת המצוקה הפוליטית והציבורית כשנחשף המידע על המנהרות.⁵⁶

אולם גם בהתעלם מהבהלה הציבורית שנגרמה שלא לצורך, מערך המנהרות הציב בפני צה"ל בעיה אופרטיבית משמעותית. השאלה שנשאלת היא כיצד קשורה בעיה זו לנסיגה מעזה. אתגר המנהרות מורכב למעשה משלושה אתגרים שונים: מנהרות התקפה חוצות גדר, מנהרות שנועדו בעיקר לתנועה בתוך השטח הפלסטיני ומנהרות הברחה בין מצרים לרצועת עזה. אתייחס תחילה לשני השימושים הראשונים.

עוד לפני ההתנתקות השתמשו ארגוני הטרור במנהרות כדי לבצע פיגועים. כבר בשנת 2004 הוגדרו מנהרות הברחה והפיגועים על ידי צה"ל כאחת משתי הבעיות המבצעיות החמורות ביותר איתן הוא מתמודד בעזה ושלהן הוא מתקשה לתת מענה, לצד ירי הרקטות. זאת לאחר שנים של התמודדות כושלת וחוסר הצלחה למנוע פיגועים והברחות בתווך התת-קרקעי.⁵⁷ ב-26 בספטמבר 2001 פוצצה

הביטחון בתחילת המבצע לפיהן הטיפול בנושא ייקח "יומיים-שלושה".⁵³ בימין כמובן מיהרו להאשים את הנסיגה מעזה בבעיית המנהרות, והיו שאף הגדילו לעשות והביעו בעצם ימי הלחימה שמחה לאידם של תושבי הקיבוצים באזור הדרום על תמיכתם בתוכנית ההתנתקות.⁵⁴ בנוסף, לחברי ממשלה מסויימים, ובראשם נפתלי בנט, חשוב היה להעצים את גודל האיום שנשקף מצד המנהרות לצרכיהם הפוליטיים.⁵⁵

חלק ניכר מהטראומה הציבורית הקשורה למנהרות נבע מההפתעה שבחשיפתן. עם זאת, כפי שהלך והתברר עוד בימי הלחימה,

53 עמוס הראל, מלחמת המודיעין: פערי ההערכות בין אמ"ן לשב"כ במלחמה בעזה, הארץ, 05.09.2014, <http://www.haaretz.co.il/news/politics/.premium-1.2425438>, אוחזר (22.06.2015); מתן צורי, אילנה קוריאל ואטילה שמפלבי, נתניהו עם גנץ ויעלון: המבצע יילך ויתרחב עד שיושב השקט; שרים: לא להפסקת אש, Ynet, 21.07.2014, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4547425,00.html>, (אוחזר: 01.06.2015).

54 נפתלי בנט, דברים שלמדתי מההתנתקות, 05.08.2014, <https://www.facebook.com/NaftaliBennett/photos/a.656000644421607.1073741830.396697410351933/783843034970700/?type=1>, (אוחזר: 21.06.2015); מנחם רהט, ההתנתקות והמנהרות: החטא ועונשו, ערוץ 7, 24.07.2014, <http://www.inn.co.il/Articles/Article.aspx/12592>, (אוחזר: 21.06.2015).

55 שבתי בנדט, יעלון במתקפה על בנט: "מי שעושה פוליטיקה ממלחמה - מוקצה", "וואלה", 03.03.2015, <http://elections.walla.co.il/item/2834581>, (אוחזר: 10.06.2015).

56 מלחמת המודיעין: פערי ההערכות בין אמ"ן לשב"כ במלחמה בעזה. עמיר רפפורט, איום תת-קרקעי, NRG, 20.8.2004, <http://www.nrg.co.il/online/1/ART/771/495.html>, (אוחזר: 20.05.2014).

מנהרת תופת מתחת למוצב "טרמית" ו-3 חיילים נפצעו בפיצוץ, ב-27 ביוני 2004 נהרג חייל אחד ושבעה נפצעו מפיצוץ מנהרת תופת באורך עשרות מטרים מתחת למוצב ה"אורחאן" שנחפרה מח'אן יונס הסמוכה, וב-12 בדצמבר 2004 נהרגו חמישה חיילים ונפצעו שישה במתקפה משולבת שכללה פיצוץ מנהרת תופת, שאורכה היה כ-800 מטרים מתחת למוצב ה-J.V.T. שלייד מעבר רפיח, והסתערות של מחבלים על המוצב.⁵⁸

לאחר נסיגת צה"ל מהרצועה גבר משמעותית השימוש במנהרות לצורך פיגועים באזור הגבול. כך למשל חדרו לשטח הארץ המחבלים שביצעו את פיגוע החטיפה של גלעד שליט ב-25 ביוני 2006, ולאורך השנים נחשפו מספר מנהרות שיועדו כנראה לבצע פיגועים באזור הגבול בין ישראל לרצועה. כמו כן, לאחר הנסיגה החלה חמאס לבנות תשתיות מנהור מקיפות בשטח הרצועה לשם תנועה מוגנת ותקשורת. שני סוגי התשתיות קיבלו תנופה משמעותית בעקבות מבצע "עופרת יצוקה".

בהשוואה לתחומים אחרים שנסקרו במסמך זה, התגברות האיום מסוג זה קשורה באופן הדוק לנסיגת ישראל מעזה. כל עוד צה"ל פעל בתוך הרצועה באופן יומיומי הוא לא התיר את פיתוחן של תשתיות רחבות היקף מעין אלה. עם זאת וחשוב מכך, כל עוד צה"ל והמתנחלים היו בשטח הרצועה לא היה טעם מבחינת הארגונים להקים מערך זה. העימות עם כוחות צה"ל היה יומיומי ומבוסס על חיכוך נקודתי, ופיגועים יכולים היו להתבצע נגד אזרחים וכוחות שנעו או התגוררו בסמיכות לאוכלוסייה האזרחית, כפי שמוכיח מספר ההרוגים מפיגועי חדירה, מטען והתאבדות. הנסיגה מעזה שינתה את סוג האיום הצה"לי אליו מתכוננים ארגוני הטרור לאפשרות של כניסה קרקעית מסיבית ולתקיפות אוויריות רחבות היקף. תובנה אופרטיבית זו התחדדה עוד יותר עבור חמאס לאור הצלחות חזבאללה להשתמש בתת-קרקע בלחימה נגד צה"ל ובעקבות מבצע "עופרת יצוקה", שבו הצליח צה"ל לפעול בחופשיות רבה יחסית ברצועה ועם מספר נפגעים נמוך יחסית בעודו נמנע מפעולה במרחב העירוני הצפוף.⁵⁹ לסיכום נקודה זו, נסיגת צה"ל הפכה את איום המנהרות למשמעותי יותר בעיקר כי לפני לא היה טעם מבחינת ארגוני הטרור להשקיע משאבים בפיתוח תשתית כל כך יקרה ומורכבת כדי לפגוע בצה"ל מחד או להתגונן מפניו מאידך. לפני כן ניתן היה להשיג הישגים מרשימים יותר בעלות נמוכה בהרבה.

בהקשר זה יש להדגיש כי צה"ל היה מודע היטב לאיום זה, אולם מטעמים שונים המודעות לא תורגמה להכנות מבצעיות מספקות. בין היתר, המיקוד בהכנות לפעולה באיראן שתועדף על ידי הדרג המדיני מעל ההכנות לעימות סביר הרבה יותר ברצועה תרמו לקשב הנמוך שניתן להיערכות לתרחיש לחימה זה.⁶⁰

לצד האיום של מנהרות התקיפה והתנועה בתוך הרצועה, מרכיב נוסף באיום התת-קרקעי הוא מנהרות ההברחה מתחת לציר פילדלפי, המפריד בין רפיח המצרית לרפיח הפלסטינית. מתחת לציר זה הבריחו הפלסטינים אמצעי לחימה רבים עוד כשצה"ל פעל ברצועה. מאמצים רבים הושקעו בניסיון לחסום את

58 שירות הביטחון הכללי, השימוש שעושה חמא"ס בתווך התת-קרקעי ברצועה, www.shabak.gov.il/SiteCollectionImages/%D7%A1%D7%A7%D7%99%D7%A8%D7%95%D7%AA%20%D7%95%D7%A4%D7%A8%D7%A1%D7%A8%D7%9E%D7%99%D7%9D/tunnels-review.pdf, (אוחזר: 18.06.2015).

59 השימוש שעושה חמא"ס בתווך התת-קרקעי ברצועה, עמ' 2-1.

60 עמוס הראל, עפר שלח: זו הייתה מלחמה ידועה מראש, מחדל צוק איתן יקרה בהכרח שוב, הארץ, 02.04.2015, <http://www.haaretz.co.il/magazine/.premium-1.2605852>, (אוחזר: 23.06.2015).

**האלוף במיל' גיורא איילנד,
שהיה ראש המועצה לביטחון
לאומי בתקופת ההתנתקות,
כתב לאחר מבצע "עופרת
יצוקה" כי "לא ניתן למנוע
את קיומן של מנהרות ההברחה
ממצרים לעזה. גם כשצה"ל
פעל ברצועה הוא הצליח בכך
באופן חלקי ביותר"**

המנהרות הללו, אך בהצלחה חלקית ביותר.⁶¹ לקראת הנסיגה נשקלו חלופות שונות לנעשה בציר, בהן בין היתר השארת כוח באזור זה בלבד וחפירת תעלה אליה יוזרמו מי ים. האפשרות הראשונה נזנחה מחשש לכוחות שיפעלו ברצועה צרה שעוברת בסמוך לשטח בנוי בצפיפות, ומחשש שהמשך ההחזקה בשטח יפגום בתמונה של נסיגה מלאה שאותה ישראל רצתה ליצור. חפירת התעלה ירדה מעל הפרק בשל התנגדות היועץ המשפטי לממשלה דאז מני מזוז, משום שהיא דרשה הרס של כ-3,000 בתים ברפיח.⁶²

עם זאת, גם אם צה"ל היה מוצא דרך

להמשיך להפעיל לחץ על מערך ההברחות באזור ציר פילדלפי, ספק אם הייתה בכך תועלת רבה. בשנת 2009, לאחר מבצע "עופרת יצוקה", כתב האלוף במיל' גיורא איילנד כי "צריך להיות ברור שלא ניתן לעצור הברחות ממצרים לעזה אם המאמץ לעצירתן מתחיל (ונגמר) בציר פילדלפי. מדובר במרחב צר ביותר, כשבשני צידיו מתגוררות אותן משפחות — חלקן ברפיח המצרית וחלקן ברפיח הפלסטינית. לא ניתן למנוע את קיומן של מנהרות הברחה המחברות את שני צידי הציר. גם כשצה"ל פעל שם (עד 2005) הוא הצליח באופן חלקי ביותר".⁶³

לאחר ההתנתקות התמקד השיח בפיתוח נהלי התפעול של מעבר רפיח במטרה למנוע מעבר גורמי טרור דרכו. אולם ציר החדירה הבעייתי יותר, לאמצעי לחימה ולמדריכי טרור, התברר כמנהרות. בנוסף, בשנים שלאחר הנסיגה הלכה והתבססה בעזה כלכלת מנהרות.⁶⁴ זו נדרשה משום שלאחר חטיפת גלעד שליט וביתר שאת לאחר השתלטות חמאס על רצועת עזה הידקו מצרים וישראל את הלחץ הכלכלי על עזה. תשתית המנהרות התפתחה, מספרן עלה ואיכותן הטכנית גדלה. הן שימשו את ארגוני הטרור כשאלה הבינו לאחר מבצע "עופרת יצוקה" שעליהם להשיג כלי נשק מתקדמים יותר והן הפכו לעורק החיים של אוכלוסיית הרצועה דרכו סופקו מוצרים שהעברתם נמנעה על ידי ישראל ומצרים.⁶⁵

כשהתרחש סוף שיוני במציאות זו הוא הוכיח את שטענו מומחים לכל אורך השנים - הפסקת

61 ראו למשל דבריו של ראש השב"כ דאז, יובל דיסקין, שהבהיר כי ישראל לא הצליחה לפעול באפקטיביות ברפיח מאז 1994: https://wikileaks.org/plusd/cables/07TELAVIV3258_a.html

62 שימושי קרקע ביטחוניים, עמ' 63.

63 גיורא איילנד, "מבצע עמוד ענן - היבטים אסטרטגיים", בתוך: לאחר מבצע עמוד ענן, שלמה ברום (עורך), (תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, 2012), עמ' 13.

64 עמירה הס, המנהרות ממצרים - מנוע התעסוקה של עזה, אתר "הארץ", 19.12.2011, <http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.1587271>, (אוחזר: 24.5.2014).

65 השימוש שעושה חמאס בתווך התת-קרקעי ברצועה.

**לא הנסיגה גרמה להתפתחות
ביכולות ההברחה של ארגוני
הטרור ברצועה, אלא הזמן
והנחישות הפלסטינית לשפר
את היכולת לפגוע בישראל.
הפתרון לבעיה בכל מקרה אינו
נוכחות ישראלית בשטח, ובפרט
לא נוכחות אזרחית. המפתח
לבלימת ההברחות הוא בעיקר
ברתימת מצרים לסיוע בסיכולן**

ההברחות דרך המנהרות תתאפשר רק אם מצרים תראה בכך אינטרס שלה.⁶⁶ החל מפברואר 2013 הגביר צבא מצרים משמעותית את מאמציו לסגור את הגבול באופן אפקטיבי. במהלך אותה שנה סגרו המצרים, אז עדיין תחת שלטון האחים המוסלמים, את רוב מנהרות ההברחה שחברו בין רפיח המצרית והפלסטינית.⁶⁷ מאמץ זה קיבל משנה תאוצה לאחר ההפיכה הצבאית במצרים ביולי 2013. לאחר ההפיכה פתח צבא מצרים במבצע עומק נגד ארגוני הטרור בסיני⁶⁸, ובסך הכל סגרו המצרים עד מבצע "צוק איתן" כ-1,400 מנהרות שהיוו את הרוב המכריע של תשתית ההברחות בתקופה זו.⁶⁹ לאחר המבצע

התחדשו פעולות המצרים ביתר שאת ובין אוקטובר 2014 ליוני 2015 הם אטמו 1,429 פתחי מנהרות כדי להילחם בהברחות.⁷⁰ בנוסף, פינו המצרים אלפי בתים אותם הרסו כדי לבנות רצועת חיץ ברוחב של כקילומטר בעיר רפיח וחפרו תעלה במרחק שני קילומטר מהגבול שמטרתה להקשות על תנועת מבריחים אל רפיח וממנה.⁷¹ אף שסביר שבידי ארגוני הטרור ישנן תשתיות שהמצרים עוד לא הצליחו לאתר, פעולותיה של מצרים יצרו עבורם קשיים חריפים בהברחות הצבאיות והחריפו את המשבר הכלכלי שחוזה האוכלוסיה האזרחית ברצועה.

לצד ההברחות ממצרים ניסו ארגוני הטרור להביא לרצועת עזה לאורך השנים אמצעי לחימה דרך הים ועל בסיס מודיעין מדויק ופעולות מוצלחות של חיל הים הישראלי סוכלו כמה וכמה ניסיונות כאלה.⁷² בנוסף, ניסיונות של ארגוני הטרור להבריח אמל"ח תקני בערוץ ארוך מאיראן דרך סודאן העניקו לישראל

66 למורת הרוח הישראלית מפעילות מצרים למניעת הברחות וטענות כי ביכולתה לעשות זאת אם תחפוץ בכך, ראו: לעיל הערה 16. Sherwood, Harriet. 2013. "Palestinians in Gaza Feel the Egypt Effect as Smuggling Tunnels Close." *The Guardian*, July 26, 67. sec. World news. <http://www.theguardian.com/world/2013/jul/19/palestinians-gaza-city-smuggling-tunnels>

68 אסף גבור, מצרים מקימה "ציר פילדלפי" חדש לאורך הגבול עם עזה, nrg, 02.09.2013, <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/504/334.html?hp=1&cat=875&loc=1>, (אוחזר: 20.05.2014).

69 AFP. 2014. "Egypt Destroys 1,370 Gaza Smuggling Tunnels." *The Times of Israel*. Accessed May 20, 2015. <http://www.timesofisrael.com/egypt-destroys-1370-gaza-smuggling-tunnels>

70 "Egypt: 1,429 Tunnels Destroyed in North Sinai in 18 Months - Armed Forces." All Africa. Accessed June 20, 2015. <http://allafrica.com/stories/201506151779.html>

Mohamed Yusri and Ahmed Hassan. 2015. "Egypt Digging Trench Along Gaza Border to Stop Smuggling." Haaretz. 71 Accessed June 20, 2015. <http://www.haaretz.com/news/middle-east/1.662481>; Ma'an News Agency. 2015. "Egypt to Evacuate 10,000 Homes in Ongoing Gaza Buffer Zone Expansion." alBawaba news. Accessed June 20, 2015. <http://www.albawaba.com/news/egypt-evacuate-10000-homes-ongoing-gaza-buffer-zone-expansion-704056>

72 שני ניסיונות שדוברים מהשנים האחרונות הם ה"ויקטוריה" במרץ 2011 וה-Klos-C במרץ 2014.

לפי פרסומים זרים הזדמנויות פעולה הרחק משטחה.⁷³ גם כאן, מתברר כי יש טעם רב בעצתו של איילנד לפיה מניעת ההתחמשות צריכה להתרחש הרבה לפני שהנשק הגיע למנהרות שבין ישראל לבין מצרים.⁷⁴

לסיכומו של עניין צדקו אלה שטענו כי בשנים שלאחר הנסיגה מעזה יתפתחו יכולות ההברחה של ארגוני הטרור ברצועה, ועימן גם איכות הנשק שבידי הארגונים. עם זאת, ובדומה לירי הרקטות, לא הנסיגה יצרה את הבעיה אלא הזמן והנחישות הפלסטינית לשפר את יכולות ארגוני הטרור לפגוע בישראל. השאלה עד כמה הואצה מגמת השיפור על ידי יציאת ישראל מעזה היא שאלה במקומה, אך היא לא סותרת את העובדה כי הפתרון לבעיה זו לא היה בנוכחות ישראלית - בפרט לא אזרחית - בשטח. המפתח לבלימה של ההברחות היה בהרחבת מעגל הסיכול על ידי ישראל ובעיקר ברתימת המצרים לסיכול ההברחות.

לבסוף, תחום נוסף של התעצמות הוא פיתוח תשתיות צבאיות, תשתיות ייצור ושיפור בכשירות כוח האדם של ארגוני הטרור. ארגוני הטרור, ובראשם חמאס, הקימו ברצועה מחנות אימונים, מיסדו את כוחותיהם במבנים סמי-צבאיים, בנו תשתיות לייצור ולאחסון אמצעי לחימה, הקימו ביצורים, שדרגו את מערכי הקשר שלהם וכפי שכבר צויין, פיתחו גם רשת מנהרות נרחבת לתנועה ופעולה בעורף הצבאי והאזרחי של ישראל בחירום.⁷⁵ מנגד, התמסדות זו של חמאס, ובמידה פחותה של הארגונים האחרים, מציעה גם הזדמנויות לכוחותינו - בראשן העובדה שארגונים ממוסדים יותר חשופים יותר לפעולה צבאית שמיועדת למוטט מסגרות בחירום, וניתנים יותר להרתעה בשגרה.

73 ראו למשל: ישראל תקפה בסודן שלוש פעמים, Ynet, 28.3.2009, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3693379,00.html>, (אוחזר: 20.5.2014).

74 עמוד ענן - היבטים אסטרטגיים, עמ' 13.

75 מרכז המידע למודיעין ולטרור, תהליך ההתעצמות הצבאית של חמאס ברצועת עזה (תמונת מצב נכונה למרס 2008), http://www.terrorism-info.org.il/data/pdf/PDF_19009_1.pdf, עמ' 7-6, 49-23.

3. "צוק איתן" והסטטוס קוו – סיפורו של המבצע שאיש לא רצה בו

אחת הטענות המרכזיות שנשמעת מאז קיץ 2014 מפיהם של מתנגדי ההתנתקות היא כי מבצע "צוק איתן" מוכיח את האיזולת שבנסיגה מעזה. אך בפועל "צוק איתן" היה מבצע לא הכרחי. דוברי הימין עושים במקרה הזה שימוש ציני בטרואמה שחוזה הציבור הישראלי כדי לקדם מדיניות של קיפאון וסרבנות – אותה מדיניות שהובילה להתפתחות האלימות באותה שנה.⁷⁶

בניגוד למקובל לחשוב, עד רגע פתיחת המבצע הנהגת חמאס לא הייתה מעוניינת בעימות רחב היקף עם ישראל אף שהזרוע הצבאית שלה התכוננה אליו, והתנועה אף הוסיפה להתעקש לכל אורכו כי לא היה לה בו כל עניין.⁷⁷

אם כן, איך החל עימות כה קשה מבלי שאיש רצה בו? כדי להשיב על כך עלינו לחזור לשנת 2013. בעקבות מבצע "עמוד ענן" וההבנות שהושגו אחריו והקלו את הלחץ הכלכלי על חמאס נהנתה ישראל מהשנה השקטה ביותר מבחינת טרור מעזה מאז שנת 2000 - 63 רקטות נורו לעבר ישראל, כחות מחצי ממספר הרקטות שנורו בשנת 2003, לא היו פצועים כלל מטרור שמוצאו ברצועה ואדם אחד בלבד נהרג. עם זאת, החל מהקיץ של שנה זו החל הלחץ המדיני והכלכלי על חמאס לגבור - במצרים התרחשה הפיכה צבאית שהפילה את שלטון האחים המוסלמים האוהד את התנועה, המשטר הצבאי שעלה בקהיר הגביל את התנועה במעבר רפיח והחל בפעולה נחרצת נגד מנהרות ההברחה שהיו עורק החיים המרכזי של רצועת עזה, ולא היה די בתנועת הסחורות המוגבלת משטח ישראל כדי לספק את הביקוש של אוכלוסיית עזה. תנועה זו פחתה עוד יותר וענף הבנייה ברצועה כמעט ונעצר כשישראל אסרה על הכנסת חומרי בניין לשטחה לאחר גילוי מנהרה ליד קיבוץ עין השלושה באוקטובר 2013.⁷⁸ במקביל, החל משנת 2011 הלכה וגברה המתוחות בין חמאס לבין איראן וסוריה בשל תמיכת חמאס באחים המוסלמים והתנגדותה לפעולות משטר אסד נגד המורדים בו.⁷⁹ כתוצאה מכך פחתה מאד התמיכה האיראנית בחמאס והנהגת החוץ של התנועה נאלצה לעזוב את הבסיס הנוח ממנו נהנתה בדמשק. עם תחילת 2014 נמצאה חמאס במצב שבו כלכלת הרצועה הולכת ומאטה, הכנסותיה ממיסוי המנהרות נחתכו בשני שלישים, ולא הייתה לתנועה עוד יכולת לשלם את משכורות יותר מ-40,000 עובדי המגזר הציבורי שהיו מועסקים על ידי ממשלתה.⁸⁰

76 אסף שרון, צוק איתן: הקץ לאשליית "ניהול הסכסוך", "מולד", 03.08.2014, <http://www.molad.org/articles/03.08.2014>, הקץ-לניהול-הסכסוך (אוחזר: 23.04.2015).

77 רועי קייס ווליאור לוי, משעל: "לא נסכים לדבר מלבד הסרת המצור", Ynet, 23.07.2014, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4549022,00.html>, (אוחזר: 21.06.2015).

78 OCHA, מעקב הומניטארי - דוח חודשי ינואר 2014, https://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_the_humanitarian_monitor_2014_02_19_hebrew.pdf, עמ' 8, (אוחזר: 23.06.2015).

79 מרכז המידע למודיעין ולטרור, פיני מפקדת חמאס מסוריה: תמונת מצב וניתוח ראשוני של המשמעויות, <http://www.terrorism-info.org.il/he/article/17811>.

Ibrahim Barzak and Karin Laub. " Hamas in Worst Financial Crisis Since Seizing Gaza" The Times of Israel. March 14, 80 .2014. Accessed: 23 June, 2015. <http://www.timesofisrael.com/hamas-in-worst-financial-crisis-since-seizing-gaza>

מתנגדי ההתנתקות טוענים
כי מבצע "צוק איתן" הוא
ההוכחה לאיוולת שבנסיגה
מעזה. זהו שימוש ציני של
דוברי הימין בטרואמה שחוה
הציבור הישראלי, שכן מבצע
"צוק איתן" לא היה הכרחי
והתפתח בעקבות אותה מדיניות
קיפאון וסרבנות שהם עצמם
מקדמים

לאור משבר זה פנתה חמאס לאפיק הפיוס הפנים-פלסטיני בתקווה שבכך תצליח לשלם משכורות לעובדיה, להקל חלק מהלחצים הכלכליים החיצוניים על עזה ולעצור את המרמור הגובר נגדה בתחומי הרצועה. בחודש אפריל חתמה חמאס מעמדת חולשה על הסכם פיוס עם פתח בעקבותיו הוקמה ממשלת טכנוקרטים שזהותם הוסכמה בין שתי התנועות, ובראשה עמד נציגו של אבו מאזן, ראמי חמדאללה. ישראל הודיעה מיד כי היא מחרימה את הממשלה והציבה כיעד את פירוקה. לא רק שישראל לא ראתה בכך הזדמנות לחזק את אבו מאזן על ידי מתן הטבות כלכליות לעזה באמצעותו, היא אף

הודיעה על הפסקת העברת כספי המסים לרשות הפלסטינית ומנעה העברת כספים מקטאר לתשלום משכורות לעובדי ממשלת חמאס בעזה. הגדיל לעשות שר החוץ דאז אביגדור ליברמן שאיים להכריז על שליח האו"ם למזרח התיכון רוברט סרי כפרסונה נון-גרטה.⁸¹ מעניין לציין כי סרי שיחק בחודשים הבאים תפקיד קריטי בתיווך ניסיונות לסיום הלחימה בין ישראל לחמאס.⁸²

מצבה האסטרטגי של חמאס הלך והחמיר עם חטיפת (ורצח) אייל יפרח, נפתלי פרנקל וגיל-עד שער בגוש עציון ב-12 ביוני 2014, כשהציבור הפלסטיני האשים אותה בצעד בעייתי שהוביל לפגיעה בו. על אף שתוך מספר ימים התברר כי לא חמאס היא שהורתה על החטיפה אלא פעילים הקשורים אליה שפעלו על דעת עצמם,⁸³ ישראל התעקשה כי התנועה אחראית לחטיפה וקראה לפירוק ממשלת ההסכמה הפלסטינית. במקביל, למטרות מבצע "שובו אחים" להשבת החטופים נוספה פגיעה בתשתיות חמאס בגדה וצה"ל פתח במבצע מעצרים בכל רחבי הגדה נגד אנשי התנועה, בהם גם כאלה ששוחררו בעסקת שליט על ידי נתניהו בשנת 2011.⁸⁴ בימים שלאחר החטיפה והמבצע הצה"לי שבא בעקבותיה חלה עלייה חדה בשיגורי הרקטות מרצועת עזה. כפי שניתן היה לראות, ראש הממשלה נתניהו עשה לאורך המסלול שהוביל להדרדרות למבצע כל שיכול היה כדי לשמר סטטוס קוו בלתי אפשרי שבו נשמר הפילוג בין פת"ח לבין חמאס, המשא ומתן עם הרשות הפלסטינית אינו מתקדם, הלחץ הכלכלי, המדיני והביטחוני על חמאס הולך וגובר ובכל זאת ישראל נהנית משקט מוחלט.

81 ברק רביד, שליח האו"ם רוברט סרי: האשמות ליברמן נגדי חסרות בסיס – זה טירוף, הארץ, 21.06.2014, <http://www.haaretz.co.il/news/politics/.premium-1.2355309>, (אוחזר: 23.06.2015).

82 אליאור לוי, רועי קייס, יואב זיתון, יצחק בן-חורין ואטילה שומפלבי, הפסקת אש ל-27 שעות בין ישראל לחמאס, חמישה חיילים נהרגו אמש, 01.08.2014, ynet, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4553136,00.html>, (אוחזר: 23.06.2015).

83 סיכום ביניים.

84 כתבי "הארץ", צה"ל תקף הלילה בעזה, 41 פלסטינים נעצרו ברחבי הגדה, הארץ, 17.06.2014, <http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2349003>, (אוחזר: 23.06.2015).

**פרוץ העימות שהוביל למבצע
"צוק איתן" הפך לבלתי נמנע
כשנתניהו התעקש לנסות
לשמר סטטוס קוו בלתי
אפשרי: פילוג בין פת"ח
לחמאס על רקע אי-התקדמות
במו"מ עם הרשות הפלסטינית
ולחץ כלכלי, מדיני וביטחוני
על חמאס, וכל זאת בעוד
ישראל נהנית משקט מוחלט**

לאורך שבועות אלה חמאס אמנם לא פעלה במלוא האינטנסיביות לעצירת היורים משורות הארגונים האחרים אך נמנעה מלהשתתף בירי בעצמה. כל זאת, עד שבתקיפה של צה"ל ב-29 ביוני נהרג אחד מפעיליה. אז הצטרפה חמאס לירי ובסדרה של תגובות ותגובות-נגד הירי הלך והסלים.⁸⁵ חטיפתו ורציחתו של הנער הפלסטיני מוחמד אבו ח'דיר על ידי יהודים בירושלים ב-2 ביולי הוסיפה גם היא להסלמה בשטח. ניסיון של ישראל להכריז על הפסקת אש תחת העקרון של "שקט יענה בשקט" בימים הראשונים של חודש יולי נכשל לאחר שבשיחות העקיפות התנו חמאס ושאר הארגונים הפלסטינים את הפסקת

האש בהסרת המצור על עזה, כלומר בהסרת המחסומים הכלכליים על הרצועה, בהתחייבות להפסקת חיסולי הפעילים מהאוויר וכנראה שגם בשחרור העצורים שנעצרו בשבועות הקודמים. במקביל, תקפה ישראל מנהרה של חמאס שיועדה לפיגוע באזור כרם שלום בדרום רצועת עזה ושהטרידה את מערכת הביטחון בשבועות הקודמים. ישראל סרבה לדרישות חמאס ולאחר שהירי לא נפסק הכריזה ב-8 ביולי על פתיחתו של מבצע "צוק איתן".⁸⁶ כשבוע מאוחר יותר נענתה ישראל להצעה מצרית להפסקת אש שהתבססה על חזרה למתווה ההקלות הכלכליות שסוכם לאחר "עמוד ענן" ב-2012, אולם חמאס כבר לא הייתה נכונה להסתפק בכך ודחתה את ההצעה המצרית. כנגדה הציבה הצעה משלה: פתיחת מעברי הרצועה, פתיחה רצופה של מעבר רפיח, הקמת נמל ימי לרצועה, הקמת שדה תעופה בעזה, אישור למתפללים מהרצועה להתפלל בהר הבית ושחרור משוחררי עסקת שליט שנעצרו מחדש במהלך מבצע "שובו אחים".⁸⁷ העיקרון לפיו התנאי של חמאס להפסקת אש יציבה יהיה שינוי משמעותי בתנאים הכלכליים של הרצועה נותר בעינו עד לסיום הלחימה.⁸⁸

כמה שעות קודם שדחתה את ההצעה המצרית שיגרה חמאס 13 מחבלים דרך מנהרה בסמוך לקיבוץ סופה, אלה זוהו והפיגוע שתכננו לבצע סוכל. בעקבות החדירה הוחלט בקבינט, שהיה מוכן עד אותו רגע לקבל הפסקת אש, לצאת למבצע קרקעי לחיסול תשתית המנהרות - מבצע שהתארך הרבה

85 אילנה קוריאלי, לפחות 16 רקטות נורו הלילה והבוקר מהרצועה, Ynet, 30.06.2014, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4536043,00.html>, (אוחזר: 28.06.2015).

86 רון בן ישי, התנאים של חמאס לרגיעה, Ynet, 05.07.2014, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4538211,00.html>, (אוחזר: 23.06.2015); אבי יששכרוף, הנוסחה של חמאס: משכורות תמורת הפסקת הירי, וואלה, 05.07.2014, <http://news.walla.co.il/item/2761538>, (אוחזר: 23.06.2015).

87 איתמר אייכנר, יואב זיתון, רועי קייס, אליאור לוי ואטילה שומפלבי, מגעים להפסקת אש: ראש השב"כ ייצג את ישראל בקהיר, Ynet, 17.07.2014, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4544949,00.html>, (אוחזר: 23.06.2014).

88 משעל: "לא נסכים לדבר מלבד הסרת המצור".

במהלך המבצע ניסה נתניהו להגיע להפסקת אש בתנאים שלמעשה יחזירו את ישראל להבנות "עמוד ענן" אותן היא עצמה הפסיקה ליישם כשמונה חודשים קודם לכן. בשנתיים שחלפו מאז "צוק איתן" קיבל חמאס מענה לרבות מהדרישות שהציב במהלך המבצע

מעבר לימים הספורים ששר הביטחון הביטח.⁸⁹ לכל אורך המבצע ניסה נתניהו להגיע להפסקת אש שתעניק לו את מה שאליו שאף מהיום הראשון - חזרה להבנות "עמוד ענן" אותן הפסיקה ישראל ליישם כשמונה חודשים קודם לכן בשל חשיפת המנהרה בשטח ישראל. אולם חמאס לא הייתה מוכנה לכך יותר. במגעים שהתקיימו במהלך המבצע דרש נתניהו פירוז של הרצועה, אולם זו הייתה דרישה בלתי מציאותית ולכן אין פלא כי בהפסקת האש שהביאה לסיום המבצע כ-50 יום לאחר שהחל היא לא הופיעה. בסיום הלחימה התהדרה ישראל בכך שלא נענתה לדרישת

חמאס להקמת נמל ימי או שדה תעופה בעזה ושלא הסכימה לתשלום משכורות עובדי חמאס.⁹⁰

כיום, שנתיים לאחר המבצע, מתקיים דיון ער במערכת הביטחון ובדרג המדיני באופן הטוב ביותר לאפשר רווחה כלכלית בעזה, כאשר גם חלק משרי הימין תומכים בפתיחת נמל לרצועה.⁹¹ הרוב המכריע של הדרישות האחרות של חמאס כבר קיבל מענה מזמן, ובאופן כללי התגבשה בישראל ההכרה כי שגשוג כלכלי של עזה הוא אינטרס ישראלי אם ברצוננו ליהנות משקט מאזור זה.⁹² לאור זאת תשלום המשכורות הפך כבר מזמן לאינטרס ישראלי, כאשר מי שמסכלת אותו היא הרשות הפלסטינית ששבה ליריבות עם חמאס. בחודש יולי 2016 אף דווח כי ישראל התירה לקטאר לשלם משכורות לעובדי חמאס ברצועה.⁹³ כמו כן נפתחו המעברים להכנסת ציוד לשיקום הרצועה, ולראשונה מאז 2007 הותר ייצוא מוגבל מעזה לישראל,⁹⁴ הורחב טווח הדיג המותר מול חופי הרצועה⁹⁵ ולמתפללים עזתים הותר להגיע לתפילות בהר

89 ראו הערות 53 ו-59 לעיל.

90 ברק רביד, הפסקת האש: נתניהו לקח את ההזדמנות וברח, הארץ, 26.08.2015, <http://www.haaretz.co.il/news/politics/.premium-1.2417047>, (אוחזר: 23.06.2015).

91 חזקי ברוך, השר אריאל: אתמוך בהקמת נמל ימי בעזה, ערוץ 7, 24.02.2016, <http://www.inn.co.il/News/News.aspx/315205>, (אוחזר: 23.06.2016).

92 עמרי נחמיאס ואמיר בוחבוט, ראש חטיבת המחקר באמ"ן: "שיקום עזה הוא הבסיס לשימור השקט", וואלה!, 10.06.2015, <http://news.walla.co.il/item/2862204>, (אוחזר: 23.06.2015).

93 אבי יששכרוף, "דיווח: קטאר תשלם משכורות לאנשי חמאס באישור ישראל", וואלה!, 25.07.2016, <http://news.walla.co.il/item/2982091>, (אוחזר: 27.07.2016).

94 OCHA, מעקב הומניטארי - דוח חודשי מרס 2015, https://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_the_humanitarian_monitor_2015_03_hebrew.pdf, עמ' 9-11, (אוחזר: 23.06.2015).

95 ברק רביד, הפסקת האש: נתניהו לקח את ההזדמנות וברח, הארץ, 26.08.2015, <http://www.haaretz.co.il/news/politics/.premium-1.2417047>, (אוחזר: 23.06.2015).

הבית.⁹⁶ דרישות להקלות הומניטריות אחרות קיבלו מענה במסגרת הסכם הפיוס בין ישראל לטורקיה.⁹⁷ כל אחד מהצעדים הללו, לו הייתה ישראל נוקטת בו בראשית שנת 2014, היה מצמצם את הסיכון לפרוץ הלחימה בעזה. יותר מכך, לו הייתה ישראל עושה זאת לפני פרוץ הלחימה, בה שוקם מעמדה של חמאס ונפגע קשות המוניטין של אבו מאזן, היא הייתה מחזקת את הגורם החיובי בזירה הפלסטינית במקום לגאול את חמאס מהמצוקה הקשה שחוותה זה שנים רבות. אולם נחישותו של ראש הממשלה, נתניהו, שלא לנקוט בשום יוזמה קודם שהמציאות תכפה זאת עליו הובילה לכך שהוא גם נאלץ להעניק לחמאס הישגים משמעותיים בהרבה מאלה שהייתה מסתפקת בהם לפני "צוק איתן", גם שיקם את מעמדה וגם הוביל לסבב לחימה שלא היה בו כל צורך. כל זאת, שנה וחצי בלבד לאחר מבצע "עמוד ענן" ובהינתן תנאים איזוריים טובים מאי פעם שהעניקו לו את השקט ואת מנופי הלחץ על חמאס לייצר מציאות אסטרטגית חדשה וחיובית מול רצועת עזה.⁹⁸

עם זאת, יש שיטענו כי אלמלא ההתנתקות מבצע כמו "צוק איתן" היה הרבה יותר פשוט מבחינה צבאית ולא היה גובה מישראל מחיר כה גבוה בנפש. כפי שנטען לעיל, זו טענה דחוקה. בין השנים 2000 ל-2005 הלך וגבר רף האלימות שבה נתקלה ישראל ברצועת עזה ועם עליית הרף עלה גם התחכום שלה. מכיוון שישראל לא פעלה בעומק הערים הפלסטיניות בעזה באופן סדיר כבר שנים, כניסה קרקעית מהסוג שחוותה חטיבת גולני בשג'עיה או חטיבת גבעתי ברפיח בקיץ 2014 הייתה גם במקרה כזה מבצע מורכב ביותר.⁹⁹ לפיכך, אין בסיס לאמונה כי ישראל לא הייתה נדרשת למבצעים גדולים וכואבים כדי להתמודד עם איומי ביטחון בעזה אילו הייתה נשאת שם. נוסף על כך, לו היה צה"ל נדרש במקביל לפעולה מסיבית בשטח הבנוי גם להגן על אלפי אזרחים ישראלים בעומק השטח, בהם ניתן לפגוע בקלות בפצצות מרגמה ובחדירה דרך מנהרות מורכבות הרבה פחות מאלה שהתגלו בעזה בקיץ 2014, היה כנראה מספר ההרוגים גבוה עוד יותר.

אם כן, מי שמחפש את המדיניות שאחראית לפרוץ מבצע "צוק איתן" לא ימצא אותה בניסיון מעזה אלא במדיניותו של נתניהו ששלט בישראל בין השנים 2009 ל-2014 וקידש מעל הכל את הסטטוס קוו.

⁹⁶ אמיר תיבון, מתאם הפעולות בשטחים לתושבי עזה: "אין מצור, הכול פתוח", וואלה!, 25.02.2015, <http://news.walla.co.il/item/2833176>, (אוחזר: 23.06.2015).

⁹⁷ ברק רביד, נחתם הסכם הפיוס עם טורקיה, הארץ, 28.06.2014, <http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2989670>, (אוחזר: 29.06.2016).

⁹⁸ ראו גם: Assaf Sharon. "Failure in Gaza." *The New York Review of Books*. September 25, 2014. Accessed: June 23, 2015. <http://www.nybooks.com/articles/archives/2014/sep/25/failure-gaza/#fn-3>.

⁹⁹ כפי שהתברר באסון הנגמ"ש בזיתון שהתרחש ב-11 במאי 2004 בו נהרגו שישה חיילי צה"ל בפיצוץ מטען מתחת לנגמ"ש של פלחה"ן גבעתי. יציין כי הנגמ"ש שהושמד בתקרית זו, וזה שהושמד ביום למחרת בציר פילדלפי, היו מדגם M-113, שהוא הנגמ"ש שהוביל את כוח גולני ששבעה מחייליו נהרגו מירי טיל נ"ט במהלך הכניסה לשג'עיה במבצע "צוק איתן".

4. סיכום

ניתוח היתרונות והחסרונות האסטרטגיים הנובעים מהנסיגה הישראלית מעזה מגלה שיפור בהיבטים מרכזיים הנוגעים לאינטרס הישראלי. כלומר המאזן האסטרטגי של הנסיגה חיובי, ומצבה של ישראל ב-2016 טוב משהיה אילו לא הייתה נסוגה מעזה. מספר ההרוגים בטרור שמקורו בעזה ירד משמעותית והוא נמצא במגמת ירידה על אף מספר הנפגעים הגדול במבצע "צוק איתן", החשיפה של אזרחים וחיילים לטרור הצטמצמה, והמהלך שדרג את מעמדה המדיני של ישראל, מילא את מצברי הלגיטימציה שלה, העניק לה את "מכתב הערביות" של הנשיא בוש והסדיר מצב בלתי סביר מבחינה אזרחית. אילו ישראל הייתה ממשיכה לשלוט ברצועת עזה הייתה החלופה להישגים אלה מצב שהולך ומחריף. בין היתר היה על ישראל להתמודד עם המשך עלייה במספר הנפגעים הישראליים ברצועה ובסביבתה, בידוד מדיני גובר, לחץ לנקוט במהלכים מדיניים שאינם ביוזמה ישראלית ושחיקה ארוכת טווח בזוהר האזרחית של המדינה כמדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי.

עם זאת, אין חולק על כך שהמציאות העזתית מייצרת גם אתגרים לאינטרס האסטרטגי של ישראל. השליטה של חמאס ברצועה, איום הרקטות על העורף והתעצמות ארגוני הטרור הם המרכזיים שבאיומים שהחריפו לאחר הנסיגה. כלומר, לצד הירידה החדה בסיכון האפקטיבי בשגרה חלה עלייה באיום הפוטנציאלי מעזה בחירום.

ואולם, כפי שנותח לעיל בהרחבה, הסיכונים שנשקפים לישראל מהרצועה לא נוצרו ברובם על ידי הנסיגה, הגם שהם התפתחו אחריה; עליית חמאס הייתה שיאו של תהליך שנמשך כמעט שני עשורים ושהחל לתת את אותותיו הממסדיים כבר לאחר מות ערפאת בנובמבר 2004. ירי הרקטות אל העורף הישראלי הוכיח את עצמו מבחינת ארגוני הטרור עוד בשנים הראשונות לאינתיפאדה והתבסס על הברחה של ידע ואמצעים שהתרחשה לפני הנסיגה מהרצועה, מה עוד ש"כיפת ברזל" פגעה קשות באפקטיביות של איום זה מבחינת ארגוני הטרור. איום המנהרות לתוך ישראל ולצורך הברחות אמצעי לחימה נמשך על אף מאמצי צה"ל למנוע אותו כשעוד החזיק בנוכחות קבע ברצועה. בנוסף, לפחות בכל הנוגע להתחזקות חמאס, חלק מהיבטיה השליליים של התופעה מאוזנים על ידי היבטים חיוביים דוגמת הסדרת המבנה הפוליטי של המערכת הפלסטינית וקיומה של כתובת אחראית ברצועת עזה ממנה אפשר לתבוע דין וחשבון ואותה ניתן גם להרתיע.

ממילא, חשוב להדגיש שגם למי שסבור שהחסרונות מירי הרקטות ומהתעצמות הצבאית גוברים על היתרונות מכך שישראל אינה נוכחת בעזה, כדי להתמודד עימם אין חשיבות לנוכחות האזרחית ברצועה, אלא לאחיזה צבאית בחלק מאזוריה.

מתוך המחקר מתבלט היבט נוסף במאזן האסטרטגי שלא הובלט דיו בשעת הנסיגה ושניתן להצביע עליו לאחר יותר מעשור מהשלמתה. המצב בשטח שפינתה ישראל נתון לתהליך הסדרה ארוך טווח. תהליך ההסדרה הממושך הזה הוביל למציאות שיתרונותיה עולים על חסרונותיה בשלב זה, וכנראה שגם בטווח הקרוב והבינוני. החשיבות של תהליך ההסדרה ההדרגתי הזה הייתה גדולה במיוחד בשל היעדרו של צד שכנגד אשר מחוייב בהסכם. בה בעת, העובדה שנדרש מבצע צבאי רחב כדי לעודד את חמאס לאכוף שקט מצביעה על החסרון במצב שבו ניצבת ישראל, כאשר בצד שכנגד מתרחש

שינוי שלטון ואין בתוקף הסדר מחייב שמגביל את מרחב הפעולה של השלטון החדש - זאת בהשוואה למצב שהתעורר במצרים לאחר עליית האחים המוסלמים שנותרו מחוייבים להסכם השלום עם ישראל. ממשלות הימין בראשות בנימין נתניהו שכיהנו לאחר שלושת המבצעים הגדולים ברצועה לא השכילו לנצל את מרחבי השקט שנוצרו לאחר המבצעים כדי לצאת ביוזמה שתשנה באופן יסודי את מבנה היחסים מול הפלסטינים בעזה.

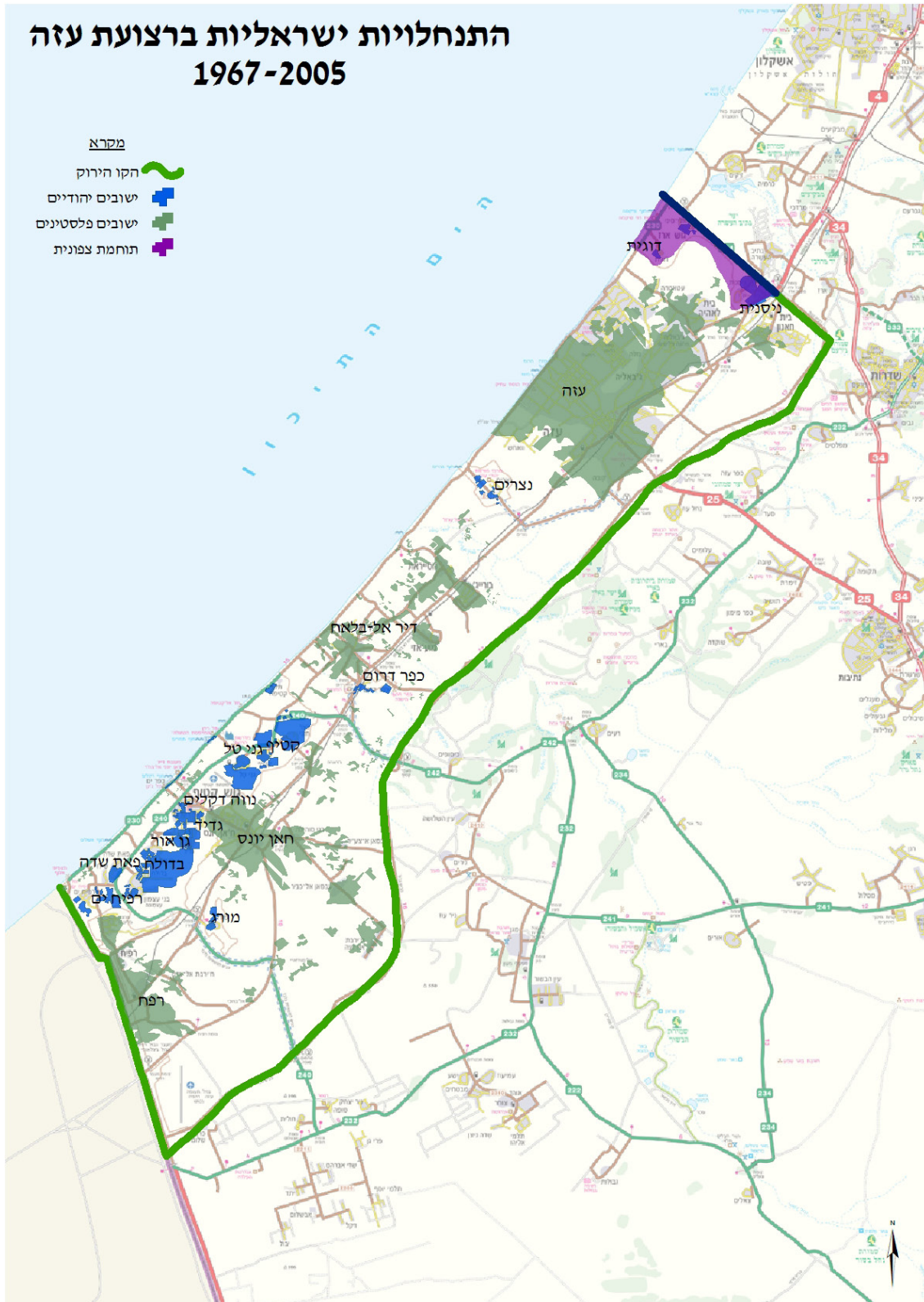
ההתרחשויות בעקבות הנסיגה מעזה מצביעות על מספר לקחים אפשריים שיוכלו לתרום לצמצום הסיכונים הפוטנציאליים בנסיגות עתידיות וקשורים לחשיבות בריבון משמעותי בצדו השני של הגבול. ראשית, ההתנתקות לא נוהלה במשא ומתן עם הפלסטינים. כשריד לכך שהתוכנית גובשה כתוכנית חד צדדית בימים שבהם ערפאת עדיין עמד בראשות המערכת הפלסטינית, הסתפקה ישראל בתיאום המהלך עם אנשיו של אבו מאזן. תיאום זה לא היה מלא. כך למשל מקרה מייצג היה שהמפות העדכניות של היישובים המפונים הועברו לפלסטינים, שאמורים היו לקבל עליהם אחריות, רק בתחילת אוגוסט 2005.¹⁰⁰ תיאום זה לא היה מספק כדי להבטיח מוכנות פלסטינית לקבלת השטח. נוסף על כך, ההחלטה לבצע בזו אחר זו וכמעט ללא הפסקה את הנסיגה הצבאית והאזרחית, במקום לבצע את הנסיגה האזרחית תחילה ואת הנסיגה הצבאית בהדרגה, פגעה גם היא ביכולת הרשות הפלסטינית, שכוחותיה לא היו ערוכים היטב, לקבל את האחריות על עזה כולה בבת אחת. כתוצאה מכך, הרשות לא הצליחה למנוע את הסתערות ההמון הפלסטיני על ההתנחלויות. לבסוף, המציאות שהתפתחה לאחר השתלטות חמאס על הרצועה מלמדת על החשיבות בכך שלריבון שבצידו השני של הגבול יהיו את מלוא הסמכות, האחריות והיכולת לממש את שלטונו. כשישראל נזכרה בצורך לאפשר את אימון וציוד כוחות הביטחון הפלסטיניים בעזה כבר היה זה מאוחר מכדי למנוע את השתלטות חמאס בכוח, אך דווקא התבססות חמאס הגדילה את יכולת ישראל לאיים על התנועה והביאה למצב יוצא הדופן שבו ארגון שביסודו הוא ארגון טרור מפעיל כוח ריסון שמטרתו סיכול ירי רקטות על ישראל.

כדרכן של שאלות "מה היה אילו", קשה לשכנע באופן חד משמעי בתשובה שהצענו. עם זאת, הניתוח המובא במחקר מצביע בבירור על התועלות שבנסיגה מעזה והאופן שבו היא שיפרה את ביטחון ישראל. ההיבטים השליליים שהתפתחו לאחר הנסיגה ונתחו גם הם כאן, ככל שהם נובעים מהנסיגה, הרי שהם נובעים מהנסיגה הצבאית והאופן שבו היא יושמה. הנסיגה האזרחית שדווקא היא הפכה למוקד האנרגיה הפוליטית של הימין המבקש לצרוב את הנסיגה מעזה בתודעת הציבור הישראלי ככשלו, הביאה לתועלת רבה ולא גבתה מחירים משמעותיים בפן הביטחוני.

נספח א' - אירועים מרכזיים

18.12.2008	16.2.2005	28.9.2000
הכרזת חמאס על סיום ה"תהדאה" (לחימה התחדשה כבר כחודש קודם בעקבות מבצע צה"ל לחשיפת מנהרה) ותחילת סבב ירי רקטות מסיבי מהרצועה לישראל	חקיקת חוק יישום תוכנית ההתנתקות (חוק פינוי-פיצוי)	פרוץ האינתיפאדה
	15-22.8.2005	30.9.2000
	פינוי ההתנחלויות ברצועת עזה	עימותים בצומת נצרים
27.12.2008 - 18.1.2009	23.8.2005	24.1.2002
מבצע "עופרת יצוקה"	פינוי ההתנחלויות בצפון השומרון	נאום הנשיא בוש בו הציב את קווי היסוד המדיניים שתורגמו אחר כך ל"מפת הדרכים"
31.5.2010	12.9.2005	29.3.2002
המשט לעזה וההשתלטות על ה"מאווי מרמרה" בה נהרגו 9 ממשתתפי המשט	סיום הפינוי כוחות צה"ל מרצועת עזה	מבצע חומת מגן בגדה המערבית
18.10.2011	23.9 - 1.10.2005	30.4.2003
שחרור גלעד שליט	מבצע "גשם ראשון" - חידוש פעולות צה"ל ברצועת עזה והגברתן בגדה המערבית בחגובה על מתקפת רקטות של חמאס	פרסום מפת הדרכים
14-21.7.2012	25.1.2006	17.12.2003
מבצע "עמוד ענן"	הבחירות למועצה המחוקקת הפלסטינית	נאום שרון בכנס הרצליה - הכרזה ראשונה על תוכנית ההתנתקות
8.7 - 26.8.2014	25.6.2006	15.4.2004
מבצע "צוק איתן"	חטיפת גלעד שליט	מכתב הערבויות של הנשיא בוש
	12-14.6.2007	2.5.2004
	השתלטות חמאס על רצועת עזה	משאל מתפקדי הליכוד אישור התוכנית בממשלה
	23.1.2008	26.10.2004
	פריצת גדר הגבול בין רפיח המצרית והפלסטינית	אישור התוכנית בכנסת
	19.6.2008	11.11.2004
	תחילת ה"תהדאה" (הרגעה) בין ישראל לחמאס	מות ערפאת
		9.1.2005
		בחירת אבו מאזן

נספח ב' - פריסת ההתנחלויות ברצועה¹⁰¹

¹⁰¹ המפה באדיבות אל"מ (מיל.) שאול אריאלי (<http://www.shaularieli.com>)

נספח ג'

הרוגים בטרור שמוצאו בעזה מאז ה-28 בספטמבר 2000

תאריך	שם	גיל	מיקום הפיגוע	סוג הפיגוע	כוחות ביטחון	הערות
8.11.00	נועה דהן	25	ציר פילדלפי	ירי	לא	
11.11.00	אבנר שלום	28	צומת גוש קטיף	ירי	כן	
13.11.00	גבי זגורי	36	צומת כיסופים	ירי	לא	
18.11.00	ברוך שניר פלום	21	כפר דרום	חדירה	כן	
18.11.00	שרון שיטובי	21	כפר דרום	חדירה	כן	
20.11.00	מרים אמיתי	35	צומת כיסופים	מטען	לא	
20.11.00	גבריאל ביטון	34	צומת כיסופים	מטען	לא	
21.11.00	איתמר יפת	19	צומת גוש קטיף	ירי	לא	
23.11.00	אדוארד מצי'ניק	21	מת"ק עזה	מטען	כן	
23.11.00	סאמר חסין	19	גדר הגבול	ירי	כן	
24.11.00	שרון ארמה	25	נווה דקלים	ירי	כן	
28.12.00	גד מרשה	30	מעבר סופה	מטען	כן	
28.12.00	יונתן ורמולן	29	מעבר סופה	מטען	כן	
14.01.01	רון צלאח	32	כפר ים	חדירה	לא	
5.2.01	רוג'יה סלאמה	23	רפיח	ירי	כן	
10.5.01	קונסטנטין סטרטורולה	52	מעבר כיסופים	מטען	לא	
10.5.01	וירג'יל מרטינסק	29	מעבר כיסופים	מטען	לא	
22.6.01	אביב איזק	19	דוגית	התאבדות	כן	
22.6.01	אופיר קיט	19	דוגית	התאבדות	כן	
25.8.01	גיל עוז	30	מוצב מרגנית	חדירה	כן	
25.8.01	קובי ניר	21	מוצב מרגנית	חדירה	כן	
25.8.01	צחי גרבלי	19	מוצב מרגנית	חדירה	כן	
2.10.01	לירון הרפז	19	אלי סיני	חדירה	כן	
2.10.01	אסף יצחקי	20	אלי סיני	חדירה	לא	
24.11.01	ברק מדמון	26	כפר דרום	פצצת מרגמה	כן	

תאריך	שם	גיל	מיקום הפיגוע	סוג הפיגוע	כוחות ביטחון	הערות
27.11.01	אתי פחימה	45	ציר כיסופים	ירי	לא	
2.12.01	ברוך זינגר	51	אלי סיני	ירי	לא	
9.1.02	אשרף הואש	28	כרם שלום	חדירה	כן	
9.1.02	אברהמים חמדיה	23	כרם שלום	חדירה	כן	
9.1.02	חנא (אלי) אבו ע'אנם	25	כרם שלום	חדירה	כן	
9.1.02	מפיד סועאד	25	כרם שלום	חדירה	כן	
14.1.02	רון לביא	20	ציר קרני-נצרים	מטען	כן	
14.1.02	משה פלד	20	ציר קרני-נצרים	מטען	כן	
14.1.02	אשר זגורי	21	ציר קרני-נצרים	מטען	כן	
18.2.02	אהובה אמרגי דוידוביץ	30	ציר כיסופים	ירי	לא	
18.2.02	מור אלרז	25	ציר כיסופים	ירי	כן	
18.2.02	אמיר מנסורי	21	ציר כיסופים	ירי	כן	
3.3.02	סטיבן קינגסברג	19	מעבר כיסופים	ירי	כן	
6.3.02	פנחס כהן	23	ח'אן יונס	ירי	כן	פעילות מבצעית
6.3.02	אלכסנדר נסטרנקו	37	ניר עוז	חדירה	כן	
7.3.02	אהרון קרוגליאק	18	עצמונה	חדירה	לא	
7.3.02	אשר מרקוס	18	עצמונה	חדירה	לא	
7.3.02	ערן פיקאר	18	עצמונה	חדירה	לא	
7.3.02	אריאל זאנה	18	עצמונה	חדירה	לא	
7.3.02	טל קורצוויל	19	עצמונה	חדירה	לא	
10.3.02	קובי איכלבוים	21	נצרים	ירי	כן	
14.3.02	מתן בידרמן	21	ציר קרני-נצרים	מטען	כן	
14.3.02	עלאא' חובישי	21	ציר קרני-נצרים	מטען	כן	
14.3.02	רותם שני	19	ציר קרני-נצרים	מטען	כן	
29.3.02	טוביה ויזנר	79	נצרים	חדירה	לא	
29.3.02	מיכאל אורלנסקי	70	נצרים	חדירה	לא	
6.4.02	ניסן אברהם	26	רפיח-ים	ירי	כן	

תאריך	שם	גיל	מיקום הפיגוע	סוג הפיגוע	כוחות ביטחון	הערות
12.4.02	דוד סמירנוף	22	מעבר ארז	ירי	כן	
20.4.02	אוריאל בר מימון	21	אזור תעשייה ארז	ירי	כן	
12.5.02	ניסן דולינגר	43	רפיח ים	ירי	לא	
15.6.02	חיים יחזקאל גוטמן	22	אלי סיני	ירי	כן	פעילות מבצעית
15.6.02	אלכסיי גלדקוב	20	אלי סיני	ירי	כן	פעילות מבצעית
22.6.02	אנטולי קרסיק	22	אלי סיני	ירי	כן	פעילות מבצעית
10.7.02	חגי לב	24	רפיח	ירי	כן	פעילות מבצעית
20.8.02	קווין כהן	19	ח'אן יונס	ירי	כן	פעילות מבצעית
5.9.02	מליכ גריפאת	24	ניסנית	ירי	כן	
5.9.02	אביעד דותן	21	מעבר כיסופים	מטען	כן	
6.11.02	אסף צפירה	18	פאת שדה	ירי	לא	
6.11.02	עמוס סעדה	52	פאת שדה	ירי	לא	
9.11.02	מדין גריפאת	23	נצרים	מטען	כן	
22.11.02	שיגדאף גרמי	30	תל קטיפה	ירי	כן	
20.12.02	יצחק עראמה	40	ציר כיסופים	ירי	לא	
12.1.03	מיכאל קזקוב	34	ניצנה	חדירה	כן	ציר הח'
15.2.03	נועם בהגון	20	דוגית	מטען	כן	
15.2.03	אלכסיי בליצקי	21	דוגית	מטען	כן	
15.2.03	דורון כהן	21	דוגית	מטען	כן	
15.2.03	איתי מזרחי	20	דוגית	מטען	כן	
23.2.03	דורון לב	19	נווה דקלים	ירי	כן	
15.4.03	זכר רחמין חנוכייב	39	אזור תעשייה קרני	ירי	לא	
15.4.03	אחמד צלאח קרע	20	אזור תעשייה קרני	ירי	לא	
20.4.03	ליאור זיו	19	רפיח	ירי	כן	
8.6.03	אסף אברג'יל	23	מעבר ארז	ירי	כן	
8.6.03	אודי איילת	38	מעבר ארז	ירי	כן	
8.6.03	בועז אמת	24	מעבר ארז	ירי	כן	

תאריך	שם	גיל	מיקום הפיגוע	סוג הפיגוע	כוחות ביטחון	הערות
8.6.03	חן אנג'ל	32	מעבר ארז	ירי	כן	
27.6.03	ארז אשכנזי	21	עזה	מטען	כן	פעילות מבצעית
25.9.03	אביהו קינן	22	אל בריג'	ירי	כן	פעילות מבצעית
15.10.03	ג'ון אריק ברנצ'יזיו	37	צומת בית חנון	מטען	לא	אזרח ארה"ב
15.10.03	ג'ון מרטין לינד	30	צומת בית חנון	מטען	לא	אזרח ארה"ב
15.10.03	מארק פארסון	31	צומת בית חנון	מטען	לא	אזרח ארה"ב
24.10.03	אלון אברהמי	21	נצרים	חדירה	כן	
24.10.03	עדי אוסמן	19	נצרים	חדירה	כן	
24.10.03	שרית שניאור-סיניור	19	נצרים	חדירה	כן	
22.12.03	חגי ביבי	24	ציר כיסופים	ירי	כן	
22.12.03	לאונרדו וייסמן	23	ציר כיסופים	ירי	כן	
14.1.04	אנדרי קגלס	19	מעבר ארז	התאבדות	כן	
14.1.04	צור אור	20	מעבר ארז	התאבדות	כן	
14.1.04	גל שפירא	29	מעבר ארז	התאבדות	לא	
14.1.04	ולדימיר טרוסטי-נסקי	22	מעבר ארז	התאבדות	כן	
26.2.04	אמיר צימרמן	25	מעבר ארז	ירי	כן	
14.3.04	גיל אבוטבול	38	נמל אשדוד	התאבדות	לא	
14.3.04	דני אסולין	51	נמל אשדוד	התאבדות	לא	
14.3.04	אברהם אברהם	34	נמל אשדוד	התאבדות	לא	
14.3.04	ציון דהן	30	נמל אשדוד	התאבדות	לא	
14.3.04	אופיר דמארי	31	נמל אשדוד	התאבדות	לא	
14.3.04	משה הנדלר	29	נמל אשדוד	התאבדות	לא	
14.3.04	מזל מרציאנו	30	נמל אשדוד	התאבדות	לא	
14.3.04	אבי סוויסה	56	נמל אשדוד	התאבדות	לא	
14.3.04	מוריס טובול	30	נמל אשדוד	התאבדות	לא	
14.3.04	פנחס אברהם זילברמן	45	נמל אשדוד	התאבדות	לא	
17.4.04	כפיר אחיון	20	מעבר ארז	התאבדות	כן	

תאריך	שם	גיל	מיקום הפיגוע	סוג הפיגוע	כוחות ביטחון	הערות
2.5.04	טלי חטואל	34	ציר כיסופים	ירי	לא	
2.5.04	הילה חטואל	11	ציר כיסופים	ירי	לא	
2.5.04	הדר חטואל	9	ציר כיסופים	ירי	לא	
2.5.04	רוני חטואל	7	ציר כיסופים	ירי	לא	
2.5.04	מירב חטואל	2	ציר כיסופים	ירי	לא	
11.5.04	אדרון עמר	20	עזה	מטען	כן	פעילות מבצעית
11.5.04	אביעד דרעי	21	עזה	מטען	כן	פעילות מבצעית
11.5.04	עופר גרבי	21	עזה	מטען	כן	פעילות מבצעית
11.5.04	יעקב מרוויצה	25	עזה	מטען	כן	פעילות מבצעית
11.5.04	קובי מזרחי	20	עזה	מטען	כן	פעילות מבצעית
11.5.04	איתן ניומן	21	עזה	מטען	כן	פעילות מבצעית
12.5.04	אלעד כהן	20	ציר פילדלפי	טיל נ"ט	כן	פעילות מבצעית
12.5.04	אימן ע"דיר	24	ציר פילדלפי	טיל נ"ט	כן	פעילות מבצעית
12.5.04	אביב חקאני	23	ציר פילדלפי	טיל נ"ט	כן	פעילות מבצעית
12.5.04	זאור סמילייב	19	ציר פילדלפי	טיל נ"ט	כן	פעילות מבצעית
12.5.04	ליאור וישינסקי	20	ציר פילדלפי	טיל נ"ט	כן	פעילות מבצעית
14.5.04	רותם אדם	21	רפיח	ירי	כן	פעילות מבצעית
14.5.04	אלכסיי חייט	21	רפיח	ירי	כן	פעילות מבצעית
21.6.04	וורשי וונגפוט	37	כפר דרום	פצצת מרגמה	לא	אזרח תאילנדי
27.6.04	רועי ניסים	20	מוצב אורחאן	מנהרת תופת	כן	
28.6.04	מרדכי יוספוב	49	שדרות	רקטה	לא	
28.6.04	אפיק זהבי	4	שדרות	רקטה	לא	
29.9.04	טל ברדוגו	21	מורג	חדירה	כן	
29.9.04	ניר סמי	21	מורג	חדירה	כן	
29.9.04	ישראל לוטטי	20	מורג	חדירה	כן	
24.9.04	תפארת טרטנר	24	נווה דקלים	פצצת מרגמה	לא	
29.9.04	יובל אבבה	4	שדרות	רקטה	לא	
29.9.04	דורית בניסיאן	2	שדרות	רקטה	לא	

תאריך	שם	גיל	מיקום הפיגוע	סוג הפיגוע	כוחות ביטחון	הערות
30.9.04	גלעד פישר	22	בית חנון	הסתערות	כן	
30.9.04	שולמית בטיטו	36	ניסנית	משולב	לא	
30.9.04	ויקטור אריאל	20	ניסנית	משולב	כן	
6.10.04	פראת'יפ ננונגהאם	24	כפר דרום	חדירה	לא	אזרח תאילנדי
21.10.04	משה אלמליח	35	ציר פילדלפי	מטען	כן	
28.10.04	מיכאל צ'זניק	21	מורג	פצצת מרגמה	כן	
7.12.04	נדב קודינסקי	20	מעבר קרני	מטען	כן	
12.12.04	עארף אזברגה	19	מעבר רפיח	משולב	כן	
12.12.04	סעיד ג'אנ'א	19	מעבר רפיח	משולב	כן	
12.12.04	חסין אבו ליל	23	מעבר רפיח	משולב	כן	
12.12.04	אדהם שחאדה	19	מעבר רפיח	משולב	כן	
12.12.04	טארק אלזיאדנה	20	מעבר רפיח	משולב	כן	
14.12.04	צלטדה טאפאסא	19	גני טל	פצצת מרגמה	לא	אזרחית תאילנדית
11.1.05	ניסים ארביב	25	אזור תעשייה ארז	פצצת מרגמה	לא	
12.1.05	גדעון ריבלין	50	מורג	מטען	לא	
13.1.05	דרור גיזרי	30	מעבר קרני	חדירה	לא	
13.1.05	אבראהים כחילי	46	מעבר קרני	חדירה	לא	
13.1.05	מנעם אבו סביה	33	מעבר קרני	חדירה	לא	
13.1.05	איוואן שמילוב	53	מעבר קרני	חדירה	לא	
13.1.05	הרצל שלמה	51	מעבר קרני	חדירה	לא	
13.1.05	עופר טירי	23	מעבר קרני	חדירה	לא	
21.1.05	איילה-חיה אבוקסיס	17	שדרות	רקטה	לא	
18.1.05	עודד שרון	36	צומת גוש קטיף	התאבדות	כן	
7.6.05	בי שודה	46	גני טל	רקטה	לא	אזרח סיני
19.6.05	אבי קרוצ'י	25	ציר פילדלפי	משולב	כן	
14.7.05	דנה גלקוביץ	22	נתיב העשרה	רקטה	לא	
23.7.05	דב קול	58	ציר כיסופים	ירי	לא	
23.7.05	רחל קול	53	ציר כיסופים	ירי	לא	

תאריך	שם	גיל	מיקום הפיגוע	סוג הפיגוע	כוחות ביטחון	הערות
25.6.06	חנן ברק	20	כרם שלום	חדירה	כן	פיגוע החטיפה של גלעד שליט
25.6.06	פאבל סלוצקר	20	כרם שלום	חדירה	כן	פיגוע החטיפה של גלעד שליט
12.9.06	שם לא פורסם	44	מעבר כיסופים	ירי	כן	פעילות מבצעית
1.11.06	קיריל גולנשיין	21	בית חנון	חילופי אש	כן	פעילות מבצעית
15.11.06	פטימה סלוצקר	57	שדרות	רקטה	לא	
21.11.06	יעקב יעקובוב	43	שדרות	רקטה	לא	
29.1.07	אמי חיים אלמליח	32	אילת	התאבדות	לא	ציר הח'
29.1.07	מיכאל בן סעדון	27	אילת	התאבדות	לא	ציר הח'
29.1.07	ישראל סמוליה	26	אילת	התאבדות	לא	ציר הח'
21.5.07	שיראל פרידמן	32	שדרות	רקטה	לא	
27.5.07	אושרי עוז	36	שדרות	רקטה	לא	
12.7.07	ארבל רייך	21	אל בריג'	חילופי אש	כן	פעילות מבצעית
17.10.07	בן קובני	20	ח'אן יונס	חילופי אש	כן	פעילות מבצעית
29.10.07	אהוד אפרתי	34	מעבר סופה	חילופי אש	כן	פעילות מבצעית
15.1.08	קרלוס אנדרס מוסקרה צ'אבז	21	עין השלושה	ירי	לא	אזרח אקוודור
27.2.08	רוני יחי	47	שדרות	רקטה	לא	
1.3.08	דורון אסולין	20	צפון הרצועה	חילופי אש	כן	פעילות מבצעית
1.3.08	ערן דן גור	20	צפון הרצועה	חילופי אש	כן	פעילות מבצעית
6.3.08	שם לא פורסם	27	גדר הגבול	מטען	כן	
9.3.08	לירן בנאי	20	גדר הגבול	מטען	כן	
9.4.08	סיאף ביסאן	21	דרום הרצועה	חילופי אש	כן	פעילות מבצעית
9.4.08	אולג ליפסון	37	נחל עוז	חדירה	לא	
9.4.08	לב צ'רניאק	53	נחל עוז	חדירה	לא	
16.4.08	מנהאש אלבניאט	20	דרום הרצועה	חילופי אש	כן	פעילות מבצעית
16.4.08	מתן עבדתי	19	דרום הרצועה	חילופי אש	כן	פעילות מבצעית
16.4.08	דוד כפיאן	21	דרום הרצועה	חילופי אש	כן	פעילות מבצעית
9.5.08	ג'ימי קדושים	48	כפר עזה	פצצת מרגמה	לא	

תאריך	שם	גיל	מיקום הפיגוע	סוג הפיגוע	כוחות ביטחון	הערות
12.5.08	שולי כץ	70	ישע	רקטה	לא	
5.6.08	אמנון רוזנברג	51	ניר עוז	פצצת מרגמה	לא	
27.12.08	בבר ועקנין	58	נתיבות	רקטה	לא	עופרת יצוקה
29.12.08	האני אלמהדי	27	אשקלון	רקטה	לא	עופרת יצוקה
29.12.08	אירית שטרית	39	אשדוד	רקטה	לא	עופרת יצוקה
29.12.08	לוטפי נצר אלדין	38	נחל עוז	פצצת מרגמה	כן	עופרת יצוקה
8.1.09	עומר רבינוביץ'	23	צפון הרצועה	חילופי אש	כן	עופרת יצוקה
8.1.09	עמית רובינזון	20	צפון הרצועה	ירי	כן	עופרת יצוקה
8.1.09	רועי רוזנר	27	מרכז הרצועה	טיל נ"ט	כן	עופרת יצוקה
4.1.09	דביר עמנואלוף	22	צפון הרצועה	חילופי אש	כן	עופרת יצוקה
5.1.09	דגן ורטמן	32	עזה	אש כוחותינו	כן	עופרת יצוקה
5.1.09	נתאי שטרן	21	עזה	אש כוחותינו	כן	עופרת יצוקה
5.1.09	יוסף מועדי	19	עזה	אש כוחותינו	כן	עופרת יצוקה
6.1.09	יהונתן נתנאל	27	צפון הרצועה	אש כוחותינו	כן	עופרת יצוקה
6.1.09	אלכסנדר משביצקי	21	עזה	חילופי אש	כן	עופרת יצוקה
27.1.09	שם לא פורסם		גדר הגבול	מתען	כן	
18.3.10	מאני סינגמואנגפון	34	נתיב העשרה	רקטה	לא	
26.3.10	אלירז פרץ	32	גדר הגבול	חילופי אש	כן	
26.3.10	אילן סביאטקובסקי	21	גדר הגבול	חילופי אש	כן	
17.4.11	דניאל ויפליך	16	סעד	טיל נ"ט	לא	
18.8.11	פסקל אברהמי	49	כביש 12	משולב	כן	ציר הח'
18.8.11	משה נפתלי	22	כביש 12	משולב	כן	ציר הח'
18.8.11	עפרה פלורה גז	52	כביש 12	משולב	לא	ציר הח'
18.8.11	משה גז	53	כביש 12	משולב	לא	ציר הח'
18.8.11	שולה קרלינסקי	54	כביש 12	משולב	לא	ציר הח'
18.8.11	דב קרלינסקי	58	כביש 12	משולב	לא	ציר הח'
18.8.11	יוסף לוי	57	כביש 12	משולב	לא	ציר הח'

תאריך	שם	גיל	מיקום הפיגוע	סוג הפיגוע	כוחות ביטחון	הערות
18.8.11	יצחק סלע	56	כביש 12	משולב	לא	ציר הח'
20.8.11	יוסי שושן	38	באר שבע	רקטה	לא	
4.9.11	אליהו נעים	79	אשקלון	רקטה	לא	
29.10.11	משה עמי	56	אשקלון	רקטה	לא	
1.6.12	נתנאל מושיאשווילי	21	גדר הגבול	חדירה	כן	
18.6.12	סעיד פשאפשה	35	גדר הגבול	חדירה	לא	
21.9.12	נתנאל יהלומי	20	גבול ישראל-מצרים	חדירה	כן	
15.11.12	מירה שרף	25	קרית מלאכי	רקטה	לא	עמוד ענן
15.11.12	אהרון סמדג'ה	49	קרית מלאכי	רקטה	לא	עמוד ענן
15.11.12	איציק אמסלם	24	קרית מלאכי	רקטה	לא	עמוד ענן
20.11.12	יוסף פרטוק	18	מועצה אזורית אשכול	פצצת מרגמה	כן	עמוד ענן
20.11.12	עליאן סאלם אלנברי	33	מועצה אזורית אשכול	פצצת מרגמה	לא	עמוד ענן
22.11.12	בוריס יארמוליניק	28	מועצה אזורית אשכול	רקטה	כן	עמוד ענן
24.12.13	סלאח שוקרי אבו לטייף	22	גדר הגבול	ירי	לא	
15.7.14	דרור חנין	37	מעבר ארז	פצצת מרגמה	לא	צוק איתן
18.7.14	איתן ברק	20	בית חנון	חילופי אש	כן	צוק איתן
19.7.14	עודה לאפי אל-וואג'	32	פזורה בדואית ליד דימונה	רקטה	לא	צוק איתן
19.7.14	אמוץ גרינברג	45	קיבוץ כיסופים	חדירה	כן	צוק איתן
19.7.14	אדר ברסנו	20	קיבוץ כיסופים	חדירה	כן	צוק איתן
19.7.14	בניה רובל	20	דרום הרצועה	חילופי אש	כן	צוק איתן
19.7.14	בר רהב	21	דרום הרצועה	טיל נ"ט	כן	צוק איתן
20.7.14	צפרייר בר-אור	32	שג'אעיה	חילופי אש	כן	צוק איתן
20.7.14	צבי קפלן	28	שג'אעיה	חילופי אש	כן	צוק איתן
20.7.14	גלעד יעקבי-רוזנטל	21	שג'אעיה	חילופי אש	כן	צוק איתן

תאריך	שם	גיל	מיקום הפיגוע	סוג הפיגוע	כוחות ביטחון	הערות
20.7.14	אור מנדלוביץ'	20	שנ'אעיה	חילופי אש	כן	צוק איתן
20.7.14	ניסים שון כרמלי	21	שנ'אעיה	חילופי אש	כן	צוק איתן
20.7.14	משה מלקו	20	שנ'אעיה	חילופי אש	כן	צוק איתן
20.7.14	מקס שטיינברג	24	שנ'אעיה	טיל נ"ט	כן	צוק איתן
20.7.14	שחר תעשה	20	שנ'אעיה	טיל נ"ט	כן	צוק איתן
20.7.14	דניאל פומרנץ	20	שנ'אעיה	טיל נ"ט	כן	צוק איתן
20.7.14	שון מונדשיין	19	שנ'אעיה	טיל נ"ט	כן	צוק איתן
20.7.14	בן ועננו	19	שנ'אעיה	טיל נ"ט	כן	צוק איתן
20.7.14	אורן נח	22	שנ'אעיה	טיל נ"ט	כן	צוק איתן
20.7.14	אורן שאול	19	שנ'אעיה	טיל נ"ט	כן	צוק איתן
21.7.14	דולב קידר	38	ניר עם	חדירה	כן	צוק איתן
21.7.14	נדב גולדמכר	23	ניר עם	חדירה	כן	צוק איתן
21.7.14	בייניסיאן קסהון	39	ניר עם	חדירה	כן	צוק איתן
21.7.14	יובל הימן	21	ניר עם	חדירה	כן	צוק איתן
21.7.14	ג'ורדן בן-סימון	22	שנ'אעיה	אש כוחותינו	כן	צוק איתן
21.7.14	טל יפרח	21	שנ'אעיה	חילופי אש	כן	צוק איתן
21.7.14	יובל דגן	22	שנ'אעיה	חילופי אש	כן	צוק איתן
21.7.14	עודד בן סירא	22	חאן יונס	חילופי אש	כן	צוק איתן
21.7.14	אוהד שמש	27	חאן יונס	חילופי אש	כן	צוק איתן
22.7.14	דמיטרי לויטס	26	שנ'אעיה	ירי	כן	צוק איתן
22.7.14	נתן כהן	23	בית חנון	חילופי אש	כן	צוק איתן
22.7.14	אביתר תורג'מן	20	חאן יונס	חילופי אש	כן	צוק איתן
23.7.14	פז אליהו	22	חאן יונס	מתען	כן	צוק איתן
23.7.14	לי מט	19	חאן יונס	מתען	כן	צוק איתן
23.7.14	שחר דובר	20	חאן יונס	מתען	כן	צוק איתן
23.7.14	נרקורן קיטיאנגל	36	נתיב העשרה	פצצת מרגמה	לא	צוק איתן
25.7.14	יאיר אשכנזי	36	צפון הרצועה	חילופי אש	כן	צוק איתן
25.7.14	גי'א לוי	21	מרכז הרצועה	חילופי אש	כן	צוק איתן

תאריך	שם	גיל	מיקום הפיגוע	סוג הפיגוע	כוחות ביטחון	הערות
25.7.14	גיא בוילנד	21	דרום הרצועה	חילופי אש	כן	צוק איתן
25.7.14	עמית יאורי	20	דרום הרצועה	הסתערות	כן	צוק איתן
26.7.14	רועי פלס	21	רצועת עזה	חילופי אש	כן	צוק איתן
26.7.14	אבי גרינצויג	21	צפון הרצועה	חילופי אש	כן	צוק איתן
26.7.14	גל בסון	21	צפון הרצועה	חילופי אש	כן	צוק איתן
26.7.14	ברק רפאל דגורקר	27	מועצה אזורית שדות נגב	פצצת מרגמה	כן	צוק איתן
26.7.14	רמי כחלון	39	גבול הרצועה	ירי	כן	צוק איתן
26.7.14	ליעד לביא	20	דרום הרצועה	מתען	כן	צוק איתן
28.7.14	אליאב אליהו חיים כחלון	22	גבול הרצועה	פצצת מרגמה	כן	צוק איתן
28.7.14	מידן מימון ביטון	20	גבול הרצועה	פצצת מרגמה	כן	צוק איתן
28.7.14	עדי בריגה	23	גבול הרצועה	פצצת מרגמה	כן	צוק איתן
28.7.14	נירן כהן	20	גבול הרצועה	פצצת מרגמה	כן	צוק איתן
28.7.14	משה דוינו	20	חאן יונס	טיל נ"ט	כן	צוק איתן
28.7.14	נדב ריימונד	19	נחל עוז	חדירה	כן	צוק איתן
28.7.14	דניאל קדמי	18	נחל עוז	חדירה	כן	צוק איתן
28.7.14	ברקאי ישי שור	21	נחל עוז	חדירה	כן	צוק איתן
28.7.14	שגיא ארז	19	נחל עוז	חדירה	כן	צוק איתן
28.7.14	דור דרעי	18	נחל עוז	חדירה	כן	צוק איתן
30.7.14	גיא אלגרנטי	20	דרום הרצועה	מתען	כן	צוק איתן
30.7.14	מתן גוטליב	21	דרום הרצועה	מתען	כן	צוק איתן
30.7.14	עומר חי	21	דרום הרצועה	מתען	כן	צוק איתן
31.7.14	עמרי טל	22	גבול הרצועה	פצצת מרגמה	כן	צוק איתן
31.7.14	לירן אדיר	31	גבול הרצועה	פצצת מרגמה	כן	צוק איתן
31.7.14	דניאל מרש	22	גבול הרצועה	פצצת מרגמה	כן	צוק איתן
31.7.14	שי קושניר	20	גבול הרצועה	פצצת מרגמה	כן	צוק איתן
31.7.14	נועם רוזנטל	20	גבול הרצועה	פצצת מרגמה	כן	צוק איתן
1.8.14	בניה שראל	26	רפיח	משולב	כן	צוק איתן

הערות	כוחות ביטחון	סוג הפיגוע	מיקום הפיגוע	גיל	שם	תאריך
צוק איתן	כן	משולב	רפיח	23	הדר גולדין	1.8.14
צוק איתן	כן	משולב	רפיח	20	ליאל גדעוני	1.8.14
צוק איתן	כן	חילופי אש	חאן יונס	20	שחר שלו	31.8.14
צוק איתן	לא	פצצת מרגמה	נחל עוז	4	דניאל טרגרמן	22.8.14
צוק איתן	לא	רקטה	גן יבנה	21	נתנאל ממן	22.8.14
צוק איתן	לא	פצצת מרגמה	נירים	55	זאב עציון	26.8.14
צוק איתן	לא	פצצת מרגמה	נירים	43	שחר מלמד	26.8.14

www.molad.org